

Jelige: Justitia

Élet a börtön után

A börtönviselt emberek társadalmi reintegrációjának útvesztői

Tartalom

I. Bevezetés	3
II. A pártfogás történeti előzményei	4
1. Nemzetközi kitekintés.....	4
2. Hazai fejlődéstörténet	5
2.1. Az utógondozás fejlődése.....	8
2.2. A pártfogói rendszer a 90-es években.....	9
2.3. A reform.....	9
III. A Pártfogó felügyelet működése és missziója.....	11
1. A Pártfogó Felügyelet kapcsolati rendszere.....	11
2. A pártfogó felügyelet elrendelésének esetei.....	13
3. Családi Döntéshozó Csoportkonferencia	15
IV. A probléma bemutatása	16
1. A munkaerő-piaci nehézségek.....	16
1.1 A priusz-, mint örök stigma a munkaerő- piacon	17
1. Családi, baráti kapcsolatok diszfunkciói.....	19
2. Helyi közösség szintjén felmerülő problémák	21
3. Kulturális szint.....	22
V. Válaszok a problémára.....	23
1. Bűnmegelőzés.....	23
2. Új szereplők bevonása, gondozás/utógondozás hatékonyabbá tétele	24
3. Munkaerő- piaci stabilitás	27
4. A társadalmi szemléletváltás igénye.....	29
VI. Kutatás	29
1. Az interjúk elemzése.....	29
2. Következtetések.....	32
VII. Összegzés.....	37
Felhasznált irodalom	38
MELLÉKLETEK	41
Interjú 1.- (Sz. I.) 33 éves szabadult	42
Interjú 2.- (K.K) 24 éves szabadult	43
Interjú 3.- (B. J.) 27 éves szabadult	45
Interjú pártfogó felügyelővel.....	47
Interjú felnőtt korúakkal foglalkozó nevelővel	49

I. Bevezetés

A börtönből szabadult személyek reintegrációja iránti érdeklődésemet elsősorban egy olvasmányélményem keltette fel: Börcsök György: „Egy utógondozott hányódása az élet tengerén” című műve, melynek főszereplője maga a szerző. A műben bemutatja, hogy pártfogó felügyelőként lelkiismeretes munkával milyen sikereket képes elérni egy nehéz sorsú utógondozott életében. Ezt követően egy pécsi börtönlátogatáson tapasztaltak végképp meggyőztek arról, hogy a témával érdemes foglalkozni. Élményeim hatására két hónapot töltöttem el gyakornokként a Baranya Megyei Kormányhivatal Igazságügyi Szolgálatának Pártfogó Felügyeleténél, így közvetlenül kaptam ismereteket a témával kapcsolatban.

A választott téma időszerűségét igazolja, hogy napjainkban is folyamatosan nő a börtönnépesség száma az országban. 2002-ben több, mint 17 000 fő, 2009-ben 15432 fő 2010-ben 16328 fő, 2012-ben 17179 fő¹ volt az elítéltek száma, jelenleg pedig több, mint 18000-en vannak a 31 magyar büntetés-végrehajtási intézetben. Magyarországon az össznépesség számához viszonyítva jelentősnek mondható azon egyének aránya, akik a büntetésük letöltését követően társadalmi integrációs/reintegrációs² problémákkal állnak szemben.

Kutatómunkám és dolgozatom célja tehát az volt, hogy valós képet kapjak a börtönviselt személyek³ lehetőségeiről szabadulásukat követően, illetve feltárjam azokat a nehézségeket, akadályokat, amelyek hátráltatják a fogvatartottak újrakezdését. Elsősorban az foglalkoztatott, hogy a szabadulás előtti időkben kik és milyen módon készítik fel az elítélteket a kinti életre, illetve melyek azok az eszközök és módszerek, amelyek segítséget nyújtanak a büntetés letöltése alatt és után a későbbi visszailleszkedésben. A pártfogói munka és a család szerepét kiemelten fontosnak tartom a reintegráció elősegítésében. Mindezek tükrében kutatói kérdésemet a következőképpen fogalmaztam meg: „Hogyan és milyen eszközökkel lehet sikeres a büntetés- végrehajtási intézetből szabadult egyének társadalmi integrációja?”

A kutatás módszere az elméleti háttér tekintetében leíró, elemző jellegű, ennek során szakirodalmi forrásokra, illetve statisztikai adatokra támaszkodtam: feldolgoztam a kapcsolódó elméleti munkákat, jogszabályokat, és a vizsgálódásom körébe vontam a kialakult

¹ <http://www.bvop.hu/?mid=77&cikkid=1973> Letöltés ideje: 2014.03.14

² helyreállítás, visszaállítás, visszacsatolás

³ Dolgozatomban a börtönviselt személy, mint szociálpolitikai fogalmat a szabadult személy szinonimájaként használom.

gyakorlatot. Kutatásom empirikus részének célja elsősorban a felnőtt korú férfi bűnelkövetők, illetve a pártfogó felügyelők, nevelőtisztek tapasztalatainak megismerése volt, amelyhez félig strukturált és strukturált interjúkat készítettem, majd ezek kvalitatív elemzését végeztem el.

II. A pártfogás történeti előzményei

1. Nemzetközi kitekintés

A rászorulóknak segítségének igénye már a római jog több intézményében fellelhető,⁴ mégis inkább elnevezésbeli örökséget kaptunk ebből a korból. A patronázs munka, majd pártfogás közelebbi őse az őskereszténység korában szokássá vált börtönlátogatást és a rabok gyámolítását tekintjük. Az elítéltek pártfogolása kezdetben csak a szegénygondozás volt, amely ruhával, étellel való ellátásukat jelentette. A III. században az egyház a diakonusok⁵ és diakonisszák kötelességévé tette e feladatok ellátását, majd a niceai zsinat 325-ben „szegények gondozója” néven (procuratores pauperum) létesített gondozó hivatalt.⁶ Nagyot ugorva az időben 1557-ben Londonban létesült az első dologház a szegények, csavargók, koldusok számára. A XVIII. század végén börtönreformerek keltek a rabok védelmére, – John Howard és Elisabeth Fry nevét kell itt megemlíteni – nekik köszönhetően Európa-szerte elterjedtek a fogházmissziót teljesítő szervezetek.⁷

A szakirodalom jelentős részében azt olvashatjuk, hogy a pártfogás az Egyesült Államokból ered, de ez az állítás csupán féligazságnak tekinthető. Massachusetts államban az 1870-es években jelent meg a próbára bocsátás intézménye. Alkalmazása azon a felismerésen alapult, hogy kellő visszatartó erővel bír, ha a bűnösség megállapítását végrehajtásában késleltetett szankció kiszabása követi. A késleltetés időtartamára magatartási szabályok teljesítését írják, elő melyek megvalósulását ellenőrzik és segítik. Tehát a pártfogás intézménye törvényi keretek között valóban ott működött először, de a jogintézmény őseit máshol is megtaláljuk. Az a common law gyakorlat, amely szerint a bíróság jogosult ideiglenesen felfüggeszteni a

⁴ Így például a felszabadított rabszolgák, a libertinusok korábbi uraiktól, patronusuktól nevet, lakhelyet és örök nyughelyet kaptak; az ügyvédet is patronusnak nevezték a rómaiak. (Finkey Ferenc: Patronázs- munka és a Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle 1943. 1. sz.6. o)

⁵ A diakónus olyan személy, aki egyházi szolgálatokat teljesít. A fogalom felekezetenként eltérő tartalmú.

⁶ Finkey Ferenc: Patronázs- munka és a Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle 1943. 1.sz 5. o

⁷ Vokó György: Utógondozás, Belügyi Szemle 1996. 2.sz 50-62. o

büntetést, angol hagyomány volt. Elmondható tehát, hogy az USA és Anglia osztozik a pártfogás intézményének kialakításáért járó dicsőségen.⁸

A legtöbb európai országban a pártfogói tevékenység csirái a XIX. század első felében jelentek meg. Az első holland – kereskedők által alapított – pártfogó szervezet 1823-ban kezdte meg működését. Céljük az elítéltek viselkedésének javítása volt, melyet szabadulásuk utáni oktatással, vallási, erkölcsi tanításokkal, anyagi támogatással kívántak elérni.⁹

2. Hazai fejlődéstörténet

Az 1795-ös büntető javaslatban megfogalmazódott a magyar börtönügy emberiesse tételének igénye, ám a történelmi események alakulása miatt nem sikerült kibontakozniuk az elítéltek támogatását, segítségét célzó törekvéseknek.¹⁰ 1867 után éledt fel újra a rabsegélyezés gondolata, de a hangsúly inkább az elítéltek hatósági ellenőrzésén volt. 1873-ban alakult meg Budapesten az első rabsegélyező egyesület, majd további huszonegy egyesület felállítására került sor, amelyek összehangolására létrejött az Országos Patronage Tanács, valamint 1909-ben megalakult a Patronage Egyesületek Országos Szövetsége is.¹¹ A rabsegélyezésről az 1878. évi V. tc., a Csemegi kódex rendelkezett először. 27. §-a alapján a pénzbüntetések összege az elbocsátott szegény elítéltek segélyezésére és a fiatal elítéltek számára javító intézetek felállítására és fenntartására volt fordítandó. A rabsegélyező tevékenység megítélése a kezdetektől negatív volt. 1909-ben Angyal Pál a következőkkel érvelt: *„Meg kell győzni a társadalom legszélesebb rétegeit, hogy a patronage nem tiszta humanizmus, hanem önvédelem, mert bár emberbaráti motívumból segélyezzük, támogatjuk és gondozzuk a bűnözés veszélyeinek kitett egyént, de ezt téve egyszersmind a magunk javára is dolgozunk, mert akit sikerült a bűnre vezető úttól távol tartanunk, vagy arról letérítenünk, az nem töri meg ezen túl a társadalmi együttélés szabályait.”*¹²

⁸ Carter, Robert –Wilkins, Leslie: Probation and Parole. 1970. John Wiley & Sons, Inc. New York, London, Sydney, Toronto. 11. o.

⁹ Kalmthout, Anton –Tigges, Leo:Netherlands. In: Kalmthout, Anton –Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.679. o

¹⁰ Nagy Ferenc: Az utógondozás –pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985.34. o.

¹¹ Nagy Ferenc: Az utógondozás –pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985.35. o.

¹² Angyal Pál: A patronage. Jogállam 1909. 7. sz.488-489. o.

Egy idő után felmerült az igény, hogy a rabsegélyezést át kell alakítani, be kellett látni azt, hogy a rabsegélyezés, amely kizárólag pénzadományt jelentett, nem volt kielégítő, sőt, sokkal többet ártott, mint használt. A haladás két meghatározó pontja pedig az volt, hogy változtattak az eljárás módján, illetve bővítették az addigi munkaköröket, átvették a patronázs-rendszer modern eszméit. Varga Nagy István a Patronázs Egyesületek Országos Szövetségének 1911. évi évkönyve alapján a két legpéldásabban működő patronázs egyletként a brassóit és a pécsit említette.¹³

Az első világháború hatására a patronázs szervezeteket a háború szolgálatába állították. Három új munkakörrel¹⁴ bővítették a háborús körülmények a patronázs munkát: a sebesültek ápolásával, a hadsegélyezéssel, valamint a hadifoglyok segélyezésével és gyámolításával. Finkey Ferenc 1915-ben a háború patronázs munkát fellendítő hatásáról így írt: „*Semmivel se tudtuk volna békés időben ennyire megkedveltetni, népszerűvé tenni a patronage tevékenységet, mint tette a háború a maga borzalmaival.*”¹⁵

Hazánkban a szocialista rendszer nem tartott igényt az utógondozásra, melynek következtében ez a tevékenység az 1950-es években teljesen megszűnt. Ami a gondoskodásból megmaradt: szabadulást megelőző beszélgetések, illetve az élelmiszer- és ruhatámogatás.¹⁶ A kommunista ideológia alapján a kapitalista társadalmi viszonyok felszámolásának a bűnözés felszámolásához kellett volna vezetnie – ez azonban nem így történt, amely felismerés az 1960-as években először az utógondozás, majd a pártfogó felügyelet szükségességének elismeréséhez vezetett.

A Büntetés-végrehajtási Szabályzat kiadásáról rendelkező 1.105/1954./XII.17./ sz. minisztertanácsi határozatnak utógondozási vonatkozása volt: előírta, hogy a szabadlábra helyezett foglalkoztatásáról gondoskodni kell.¹⁷ Az 1975. évi 20. tvr. az utógondozás állami összefogásának feladatát a bíróságokhoz utalta, és a felnőtt korúak hivatásos pártfogói hálózatát is létrehozta.¹⁸ Az utógondozás céljaként már a szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozásáról szóló 1975. évi 20. törvényerejű rendelet is a társadalomba való

¹³ Varga Nagy István: Régi rabsegélyező egyleteink és a modern patronázs munka.

Bűnügyi Szemle 1913. 6. sz. 275. o

¹⁴ Finkey Ferenc: A patronage a háború alatt és a háború után. Bűnügyi Szemle 1915.9.sz. 387.o

¹⁵ Finkey Ferenc: A patronage a háború alatt és a háború után. Bűnügyi Szemle 1915.9.sz. 391.o

¹⁶ Bogschütz Zoltán: A Pártfogás kialakulása, külföldi fejlődése. Miskolci Egyetem ÁJK Deák Ferenc Doktori Iskola, Doktoranduszok Fóruma, 2003. november 6. Miskolc 2004.63. o

¹⁷ Nagy Ferenc: Az utógondozás –pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 44. o

¹⁸ Kerecsi Klára: A hazai pártfogó szolgálatok átalakítása. Belügyi Szemle 2002. 2-3.sz.188. o

megfelelő beilleszkedést és az ehhez szükséges szociális feltételek biztosítását nevezte meg. Az utógondozás tartalmaként a törvényerejű rendelet az arra rászoruló szabadultak segítségét, támogatását, valamint az olyan szándékosan elkövetett bűncselekmények miatt elítéltek ellenőrzését és felügyeletét jelölte meg, akiknél tartani kellett attól, hogy újabb bűncselekményt követnek el. A bíróságok feladata lett az utógondozás állami összefogása. A pártfogó felügyelet hosszát a bíróság legfeljebb a szabadulástól számított három évben állapíthatta meg. A pártfogó felügyelet alatt álló utógondozott köteles volt a jogszabályban vagy bírósági határozatban számára előírt kötelezettségeket megtartani, a pártfogó felügyelővel rendszeresen kapcsolatot tartani és az életvezetését érintő kérdésekben részére felvilágosítást adni.

A jogalkotó 1978-ban különválasztotta az utógondozást a pártfogó felügyeletről. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény a pártfogó felügyeletet, mint jogkövetkezményt szabályozta az intézkedések között. A bíróság mérlegelésére bízta a törvény a pártfogó felügyelet elrendelését felnőtt korúak próbára bocsátása, felfüggesztett szabadságvesztése, valamint feltételes szabadságra bocsátása esetén. Kötelező volt viszont az elrendelése szigorított őrizetből való ideiglenes elbocsátás esetén. A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet 93.§-a kimondta, hogy a Btk.-ban foglaltakon kívül kivételesen pártfogó felügyelet alá helyezheti a bíróság azt az elítéltet, aki a szabadságvesztést kitöltötte, illetve akit a szigorított őrizetből véglegesen elbocsátottak, amennyiben újabb bűncselekmény elkövetésének megelőzése és a társadalomba való beilleszkedése érdekében irányítására és ellenőrzésére van szükség. Vermes Miklós szerint vitatható volt ezekben az esetekben a megszorítás, mert így azoknak az elítélteknek egy jelentős része elkerülte a reszocializáláshoz szükséges utógondozást, akiket többszörös visszaeső jellegük, büntetés-végrehajtás alatti magatartásuk alapján nem tartottak alkalmasnak a feltételes szabadságra bocsátás vagy a szigorított őrizetből való ideiglenes elbocsátás kedvezményére. A sikeres reszocializáció érdekében éppen a hosszabb szabadságvesztés büntetést kitöltött elítéltek számára van szükség az utógondozásra, illetve a pártfogó felügyeletre.¹⁹ A pártfogó felügyelet alatt álló köteles volt a jogszabályban és bírósági határozatban előírt magatartási szabályokat megtartani, a pártfogóval kapcsolatot tartani és neki a szükséges felvilágosítást megadni. A magatartási szabályok kötelezettségeket és tilalmakat írtak elő annak érdekében, hogy a pártfogolt képessége szerint dolgozzon, és

¹⁹ Vermes Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok XI. 1982. 126. o

törvénytisztelő életmódot folytasson.²⁰ Az általános, minden pártfogoltra vonatkozó kötelezettségeket a Bv. tvr. 96. §-a határozta meg, míg a speciális magatartási szabályokat a törvényerejű rendelet 97.§-a sorolta fel, de csak példálózó jelleggel.²¹ A pártfogó felügyeletet a bíróság hajtotta végre, de a végrehajtásában a rendőrség közreműködött, és közbiztonsági szempontból ellenőrizte a pártfogolt magatartását.

A Bv. tvr. kimondta, hogy a pártfogó felügyelet végrehajtásában az állami szervek, a szövetkezetek és a társadalmi szervezetek is közreműködnek, és a pártfogó felügyelet végrehajtásában közreműködő szervek munkáját az állampolgárok segítik és támogatják.

A hivatásos pártfogó közvetlenül végezte a pártfogó felügyelet ellátásával kapcsolatos teendőket, irányította a társadalmi pártfogók munkáját és összehangolta a pártfogó felügyelet végrehajtásában közreműködő szervek tevékenységét. Társadalmi pártfogók segítették a pártfogó felügyelet végrehajtásában a hivatásos pártfogókat.

Az 1980-as évek közepéig eredményesen működő pártfogói tevékenység az elkövetőket viszonylag sikerrel visszakapcsolta a társadalomba.

2.1. Az utógondozás fejlődése

A 7/1979. (VI. 29.) IM rendelet szabályozta az utógondozás részletes szabályait 2003 júniusáig, melynek 14. §-a szerint a hivatásos pártfogó az elítélt szabadulása előtt megbízást adhatott a társadalmi pártfogó részére. A társadalmi pártfogó a büntetés-végrehajtási intézetben felkereshette az elítéltet és tanácsokat adhatott a társadalomba való beilleszkedéséhez, valamint a hivatásos pártfogóval együttműködve segítséget nyújthatott az elítélt munkába állásához, illetőleg letelepedéséhez. Szükség esetén segítette a családi kapcsolatok helyreállítását. Az utógondozás és a pártfogó felügyelet szétválasztása ellenére is kétségtelen a két jogintézmény közötti hasonlóság: alkalmazásukra büncselekmény elkövetése után kerül sor a bűnisméltés megelőzése érdekében; a velük járó feladatokat a pártfogó felügyelők hajtják végre. Míg azonban pártfogó felügyelet esetén büntetés-végrehajtási jogviszony áll fenn, melynek keretében az intézkedés hivatalból végrehajtandó és ki is kényszeríthető, addig az utógondozás önkéntes, gyakorlatilag felügyelet nélküli pártfogás,

²⁰ 1978.évi Btk. 82. § (2)-(3)

²¹ Ilyen speciális szabály volt például, hogy a pártfogolt meghatározott munkahelyen dolgozzon, bizonyos nyilvános helyeket ne látogasson.

amelynek esetén nem áll fenn büntetés-végrehajtási jogviszony. Létezett még két jogintézmény, amelyek pártfogó felügyelethez hasonló vonásainak említéséről nem feledkezhetünk meg: a rendőrhatalósági felügyelet²² és a bűnmegelőzési ellenőrzés.²³

2.2.A pártfogói rendszer a 90-es években

1992-ben Ördögh László a pártfogói rendszer válságáról írt. Ekkorra világossá vált, hogy súlyos gondot jelent a pártfogás stigmatizáló volta. Az intézkedés végrehajtását és az azzal kapcsolatos rendelkezéseket a rendőrség bejegyezte a pártfogolt személyi igazolványába az 1979. évi 11. sz. tvr. alapján. A hátrányos megkülönböztetés miatt 1999. évi LXXII. törvény módosította ezt a rendelkezést. 2001 januárjától a Bv.tvr. 96. §-ának f) pontja alapján az intézkedés tartama alatt a pártfogolt köteles a pártfogó felügyeletet elrendelő határozatot magánál tartani, és ha a rendőrség igazoltatja, a határozatot a személyazonosító igazolvánnyal együtt bemutatni.

2002-ben Kerezsi Klára fogalmazta meg azt a kritikát, miszerint a jogalkotó úgy emelte be a szabadságelvonással nem járó szankciókat a büntetési rendszerünkbe, és úgy várta el minél gyakoribb alkalmazásukat, hogy elmulasztotta megteremteni a működéshez szükséges szakmai, gazdasági és infrastrukturális feltételeket. A pártfogó felügyelet vonatkozásában ez azt jelenti, hogy a pártfogókra hárította a reintegráció feltételeinek megkeresését, megteremtését, amelynek azonban érthető módon nem tudtak megfelelni.²⁴

2.3. A reform

A szervezet reformja több hullámban ment végbe. Az előkészítő szakasz részét képezték azok a Gönczöl Katalin és Kerezsi Klára nevéhez fűződő kutatások, amelyek végül 2002-ben hozzájárultak a pártfogó felügyelői munka megújításához. A 1183/2002. (X.31.) Kormányhatározat megfogalmazta azt a követelményt, amely szerint az egységes szakmai irányítás megteremtése érdekében egy szervezetbe kell integrálni a felnőttekkel és a

²² Az 1957-es szabályozás szerint a megyei rendőr főkapitányság-vezetője az állam- és közbiztonságra vagy a szocialista társadalmi együttélésre veszélyes vagy gazdasági okokból káros személyt rendőrhatalósági felügyelet alá helyezhette.

²³ A rendőrhatalósági felügyelet 1989-es hatályon kívül helyezése után bevezetésre került egy hasonló jogintézmény a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvénnyel: a bűnmegelőzési ellenőrzés.

²⁴ Kerezsi Klára: A hazai pártfogó szolgálat átalakítása. Belügyi Szemle 2002.2-3. sz. 188. o

fiatalkorúakkal foglalkozó pártfogó felügyelőket, és létre kell hozni az igazságügy miniszter irányítása alatt álló Pártfogó Felügyelői Szolgálatot, annak országos és megyei hivatalait. A 2003. évi XIV. törvény szüntette meg a társadalmi pártfogó intézményét, amelynek következtében a jogszabályokból kikerült a „társadalmi” és a „hivatásos” pártfogó fogalom: egységes kategóriaként a hivatásos pártfogó helyébe lépett a „pártfogó felügyelő” elnevezés. A társadalmi pártfogás eltűnésével sajnálatos módon évekre megszűnt a jogintézmény eredményességét nagyban erősítő közösségi elem. Újragondolt tartalommal, korszerűbb megnevezéssel önkéntesként, segítőként, kortárs és sorstárs segítőként napjainkban került be ismét a szakmai közgondolkodásba. A kormány a pártfogó felügyelői tevékenységgel kapcsolatos egységes szakmai irányítás megteremtésére, valamint a pártfogó felügyelői feladatok ellátására az Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői Szolgálat Országos Hivatala elnevezéssel 2003. július 1-jével országos illetékességű központi hivatalt hozott létre az igazságügy miniszter irányításával és szakmai felügyeletével.²⁵ A Hivatal területi szerveiként megyei hivatalok jöttek létre. Ez az új szervezet az életkori sajátosságoknak megfelelően szakmai követelmények alapján integrálta a felnőtt és a fiatalkorú elkövetőkkel kapcsolatos feladatok végrehajtóit. A Hivatal elnevezése a 254/2003. (XII. 24.) Korm. rendelet módosításai következtében 2004. január 1-jétől (a jogi segítségnyújtó tevékenység integrálódásával) Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői és Jogi Segítségnyújtó Szolgálat Országos Hivatala lett, amelynek 2006. január 1-jétől Igazságügyi Hivatalra változott a neve. Az Igazságügyi Hivatal egységes szervezetrendszere 2011. január 1-jén szűnt meg. Általános jogutódaként ekkor jött létre a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat (KIMISZ) és ekkor kezdték meg működésüket a fővárosi és megyei kormányhivatalok. Az Igazságügyi Hivatal területi szervei, a megyei igazságügyi hivatalok a kormányhivatalokba integrálódtak szakigazgatási szervekként.²⁶

²⁵ 72/2003. (V. 28.) Korm. rendelet

²⁶ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 2. o

III. A Pártfogó felügyelet működése és missziója

A történeti előzmények alapján láthatjuk tehát, hogy a pártfogó felügyelők, illetve maga az intézmény a gondozás/utógondozás tekintetében kiemelt szerepet tölt be. Mivel kutatásom nagy részét a Baranya Megyei Kormányhivatal Igazságügyi Szolgálatának Pártfogó Felügyeletén végeztem és e szerv tevékenységét ismertem meg a legjobban, példaként bővebben szólnék a Szolgálat utógondozói tevékenységéről. Az Igazságügyi Szolgálat a Megyei Kormányhivatal önálló szakigazgatási szerveként működik, élén a szakigazgatási szerv vezetőjével. A Szolgálat feladatait a Pártfogó Felügyelői Szolgálat, a Jogi Segítségnyújtó Szolgálat és az Áldozatsegítő Szolgálat útján látja el.

A pártfogó felügyelők gondozó/utógondozó munkája egyszerre szolgál szociális és bűnmegelőzési célokat. Fontos különbséget tenni a gondozás és az utógondozás között, ahogy interjú alanyom is kiemelte. A gondozás a büntetés-végrehajtási intézet falain belül történik, míg utógondozásba a szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátással pártfogó felügyelet elrendelése nélkül szabadult, szabadságvesztés tartamának kitöltésével szabadult személy tekintetében beszélhetünk. A pártfogó felügyelő ügycsoporti tevékenységét jogszabályi felhatalmazás alapján végzi, ez alól az utógondozás és a börtönpártfogás a kivétel, amely önkéntes, a kliens kérésére történik és mindaddig tart, amíg ezt hasznosnak találja. Fontos kiemelni, hogy ritkán nyílik lehetőség a klasszikus utógondozás lefolytatására Pécsen, hiszen megyénkben nincs letöltő büntetés-végrehajtási intézet, a szabadulás máshonnan történik. Az utógondozás keretében minden szabadságvesztésből szabaduló kérheti a pártfogó segítségét lakhatási kérdések megoldásában, hivatalos ügyek intézésében, iratok pótlásában, munkahelykeresésben, családi és társas kapcsolatok helyreállításában. Az utógondozottat az Igazságügyi Szolgálattal együttműködő egyházi, karitatív vagy egyéb szervezet támogathatja.

1. A Pártfogó Felügyelet kapcsolati rendszere

A Szolgálat a munkája sikerességének érdekében különféle intézményekkel áll kapcsolatban. A Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézettel kötött együttműködési megállapodás alapján a pártfogó felügyelők hatékonyabban végezhetik a munkájukat az intézetben fogvatartottak szabadulásának előkészítése érdekében. A börtönpártfogó heti rendszerességgel tájékoztatást tart a fogvatartottak részére a pártfogó által nyújtható lehetőségekről a szabadulást követő elhelyezkedés, megélhetés, hivatalos ügyintézés segítése érdekében. A

Baranya Megyei Rendőr-főkapitánysággal intézményesített a Szolgálat kapcsolata. Tényleges, gyakorlati kapcsolat a rendőrkapitányság bűnmegelőzési osztályával van. Rendszeres kapcsolatban van a Szolgálat a Baranya Megyei Főügyészség büntetés-végrehajtási ügyészeivel, valamint a Pécsi Járási Ügyészség fiatalkorúak ügyészeivel. Az ügyészség döntéseinek meghozásakor kifejezetten igényli, és igénybe is veszi a környezettanulmányokat, pártfogó felügyelői véleményeket, bírósági tárgyalásokon rendszeresen hivatkoznak a pártfogók által megfogalmazott ténymegállapításokra. A megye területén illetékes járási bíróságokkal és a Pécsi Törvényszékkal is közvetlen és produktív szakmai kapcsolatot ápolnak. Az Igazságügyi Szolgálat pártfogói napi kapcsolatban állnak a családsegítő központokkal, gyermekjóléti szolgálatokkal, szoros és hasznos a kapcsolatuk a Drogambulanciával. Intenzív szakmai kapcsolatban állnak a Baranya Megyei Gyermekvédelmi Központtal, a Baranya Megyei Kormányhivatal Szociális és Gyámhivatalával. A pártfogó felügyelők felvették a kapcsolatot az illetékességi területükön a Munkaügyi Központok helyi kirendeltségeivel. Bűnmegelőzési céllal a pártfogó felügyelet alatt álló személyek munkaképes, de munkanélküli családtagjainak figyelmét is felhívják a Munkaügyi Központban való regisztrálására. E kapcsolat nagyon fontos az utógondozás tekintetében is. Releváns a Szolgálat önkormányzatokkal ápolt kapcsolata (Pécs, Mohács, Komló, Siklós, Sellye, Szigetvár).

Fontos kiemelni a civil szervezetekkel kötött megállapodásokat. A Szolgálat egyedi együttműködési szerződést kötött a Dél-Dunántúli Regionális Forrásközpont Nonprofit Kft.-vel. A szervezet munkaerő-piaci programjai az ellátási körzetbe tartozó munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetű, tartós munkanélküli pártfogó felügyelet alatt állók munkaerő-piaci felzárkóztatására és elhelyezésére koncentrálnak. Együttműködési megállapodás jött létre továbbá a Baranya Ifjúságáért Nonprofit Kft.-vel, a Pécsi Caritas Alapítvánnyal, a TÁMASZ Alapítvánnyal, a Misina Egyesülettel, a Gerillart Egyesülettel, a Kertvárosiak az Élhető Kertvárosért Egyesülettel, valamint az Ifjúságért Egyesülettel. Fontos és egyben hasznos kapcsolatot ápol az egyházszervezetekkel a Szolgálat. A Pécsi Izraelita Hitközösség és a Pécs- Belvárosi Református Egyházközség a büntetés- végrehajtási intézetből szabadulóknak, szabadultaknak segít, illetve nyújt lelki támaszt, továbbá vállalja a közérdekű munkára ítélt intézményi foglalkoztatását. A hitközösség vezetőivel megállapodtak abban, hogy amennyiben a szabadulóknak az utógondozás keretében segítségre van szükségük, akkor irányítsák őket az utógondozást koordináló pártfogó felügyelőhöz, illetve jelezzék, hogy

milyen jellegű segítségre van szükség.²⁷ Látható tehát, hogy az Igazságügyi Szolgálat kapcsolatrendszere kiépített és ügycsoportnak megfelelő kapcsolati tőkével rendelkezik.

2. A pártfogó felügyelet elrendelésének esetei

A következő táblázat szemlélteti a pártfogó felügyelet elrendelésének kötelező eseteit, az elrendelő szervet és a kapcsolódó jogintézményt.

Kapcsolódó jogintézmény	Elrendelő	Az elrendelés kötelező esetei
Vádemelés elhalasztása	Ügyész	Fiataikorúak
Próbára bocsátás	Bíróság	Visszaesők, fiatalok
Felfüggesztett szabadságvesztés	Bíróság	Visszaesők, fiatalok
Feltételes szabadság	Büntetés-végrehajtási bíróság	Visszaesők, fiatalok
Javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás	Büntetés-végrehajtási bíróság	Fiataikorúak

Forrás: www.kih.gov.hu

Az elrendelés eseteit figyelembe véve szakmai kérdésként felvetődik, hogy a szabadságvesztésüket letöltő személyek esetében nem lenne-e szükség a pártfogó felügyelő általi támogatásra a szabadulást követően?

Azért tartom fontosnak átgondolni ezt a kérdést, mivel nincs arra garancia, hogy a szabadult esetében a büntetés elérte a célját. Fontosnak tartanám a pártfogó felügyelet vagy valamiféle támogató felügyelet elrendelését azon szabadultak esetében is, akik bár büntetésüket kitöltötték, de ugyanolyan hátrányokkal lépnek a szabad világba, mint akik például feltételesen szabadulnak. Az ilyen bűnelkövetők útját és nehézségeit senki nem követi nyomon, amit aggályosnak érzek. Sőt a példánál maradva feltételes szabadságra az bocsájtható, aki büntetés-végrehajtása alatt kifogástalan magatartást tanúsított, készséget mutat arra, hogy szabadulása után törvénytisztelő életmódot fog folytatni, illetve alaposan feltehető, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető és végrehajtandó szabadság elvesztéséből meghatározott időt kitöltött. Attól függ, hogy ez az idő mennyi, hogy az elítélt határozott ideig vagy életfogytig tartó büntetését tölti-e, illetve azt milyen

²⁷ Baranya Megyei Kormányhivatal- Igazságügyi Szolgálat Szakmai beszámoló a 2013. évi tevékenységről

végrehajtási fokozatban. Mind határozott ideig, mind életfogytig tartó szabadságvesztés esetén helye lehet feltételes szabadságra bocsátásnak. Viszont egy olyan elítéltnél, aki kitöltötte a szabadságvesztését, fennállhat az a lehetőség, hogy azért nem kapott feltételes szabadságra bocsátást, mert magatartása nem volt kifogástalan, és szükséges volt a szabadságelvonása. E személyeknél továbbra is magas a visszaesés kockázata. Nem azt szeretném ezzel a gondolatommal állítani, hogy csak a pártfogó felügyelő lehet e szabadultak megváltozásának, integrálódásának kulcsa, de legalább lenne valaki, aki ellenőrizné és követné őket.

Tekintettel arra, hogy a pártfogó felügyelők óriási ügyszámokkal dolgoznak, talán ésszerű lenne egy olyan intézményt létrehozni, amelynek feladata az lenne, hogy ezekkel a szabadultakkal foglalkozzon legalább a szabadulást követő kritikus 6 hónapban. Motiválttá kellene tenni a szabadulókat, annak érdekében, hogy a „gondozást,” igénybe vegyék önkéntesen. Jelenleg nincs a szabadulást követően adható pénzösszeg, így az önkéntes alapon igénybe vehető utógondozás jóval kevesebb ahhoz képest, mint amikor a szabadultak kaptak egy kisebb összegű segítyt. Probléma, hogy a szabadultak a pártfogó felügyelőkkel nem alakítanak ki olyan bizalmi kapcsolatot, amely motiválná őket, hogy a börtön falain kívül (is) kérjék a támogatást, továbbá a pártfogó munkájában az ellenőrzés hangsúlyosabb. Az általam megkérdezett pártfogó felügyelők úgy nyilatkoztak, hogy 70%-ban ellenőrző és 30%-ban támogató szerepet tölt be a munkájuk. Véleményem szerint szükség lenne az utógondozásban olyan szakemberre is, akinek a szerepe a támogatás tekintetében meghatározó. A pártfogónak nem feladata a pártfogolt életében jelentkező összes szociális probléma (családi háttér, munkahely, lakhatás, szerhasználat) megoldása, de amennyiben az a bűncselekmény elkövetéséhez hozzájárult vagy bűnismétléshez vezethet, akkor törekednie kell a kompetencia-határain belül történő kezelésükre vagy a megfelelő szervezethez történő közvetítésre. A legfontosabb, hogy a pártfogó felügyelő az egyént vizsgálja, egy ilyen munkaterület igényli a szociális érzékenységet, a magas fokú toleranciát és a folyamatos továbbképzést. A pártfogó felügyelők hatalmas mennyiségű ügyszámmal dolgoznak, ahogy ezt az előzőekben már említettem, így nincs igazán lehetőségük arra, hogy minden egyes pártfogolttal teljes körűen tudjanak foglalkozni. Ezért is lenne fontos bevonni a szociális munkásokat a gondozásba/utógondozásba.

3. Családi Döntéshozó Csoportkonferencia

A pártfogó felügyelők rendszeresen járnak be a büntetés-végrehajtási intézetekbe és a szabadlábra helyezés várható időpontja előtt 6 hónappal készítik fel az elítélteket a szabadulás utáni életre. A pártfogó a börtönpszichológussal együttműködve a család illetve a leendő szabaduló esetében érdekelt személyek részvételével Családi Döntéshozó Csoportkonferenciát tarthat, ha erre az objektív és szubjektív feltételek fennállnak. Azért tartom jó módszernek, mert a konferencia segít a családi kapcsolatok helyreállításában, a résztvevők tisztázzák a család, a helyi közösség és a rendvédelmi szervek elvárásait a leendő szabadulóval szemben. Egy klasszikus csoportkonferencia résztvevője az elítélt, az esethozó, a facilitátor, illetve a szakértők. A konferencia azért is lényeges, mert a szabaduló felkészül a börtönévek előtti környezetébe történő visszatérésre, képet kap a család, barátok, helyi vezetőség elvárásairól, amely megkönnyíti a visszailleszkedés folyamatát. A konferencia a család szempontjából is releváns, mert a pártfogó a családot is felkészíti a visszafogadásra. Az önkormányzatok és egyéb szervek közreműködhetnek az utógondozásban, lehetőség van arra is, hogy a szabadult az önkormányzati szociális ellátó hálózat keretében kapjon segítséget. A gyakorlati tapasztalatok viszont azt mutatják, hogy a börtönviselt személyek ritkán kapnak ilyen jellegű helyi segítséget, nincs külön normatíva a bűnelkövetők segítésére. A Családi Döntéshozó Csoportkonferencia tehát olyan konfliktuskezelési módszer, amely arra a feltételezésre épít, hogy a normaszegést elsősorban az elkövető családtagjai és a hozzá közel álló személyek tudják megoldani saját erőforrásaik bevonásával, egymás támogatásával. Pécsi pártfogó felügyelők részvételével 2013-ban 3 alkalommal szerveztek ilyen konferenciát.²⁸ A konferencia alapjait minél több esetben érdemes megteremteni és a módszert alkalmazni, mert a családban esetleg elinduló pozitív változások a pártfogó felügyelet végrehajtásának hatékonyságát növelik.

²⁸ Baranya Megyei Kormányhivatal- Igazságügyi Szolgálat Szakmai beszámoló a 2013. évi tevékenységről

IV. A probléma bemutatása

A témában eddig megvalósult kutatások bizonyítják, hogy a börtönpopuláció jelentős hányada már a fogvatartás előtt kirekesztett. A bebörtönzés erősíti a kirekesztést, például az emberi kapcsolatok meglazulnak, továbbá a börtön gyakran elősegíti a másodlagos társadalmi kirekesztést, ilyen a munkaerő-piaci diszkrimináció. Az egyén kedvezőtlen helyzete fokozódik a szabadulás után, számos társadalmi szerepből, feladatvállalásból kizsorzódnak, munkaerő-piaci elhelyezkedésük küzdelmes: ez egyrészt büntetett előéletüknek köszönhető, másrészt piacképes tudásuk hiányából fakad. Vókó György által végzett kutatás²⁹ kimutatta, hogy a visszaesők 69%-a a szabadulásától számított hat hónapon belül követte el újabb bűncselekményét. Ez felhívja a figyelmet a szabaduló elítéltek támogatásának jelentőségére különösen ebben az időszakban.

1. A munkaerő-piaci nehézségek

A szabadultak a munkaerő-piacon nehéz helyzetben találják magukat, nehezen tudnak bejelentett munkát vállalni. Ezt a tényt támasztja alá a szabadultakkal készített interjúm is, egyik megkérdezetemnek sincs bejelentett munkahelye, egyelőre alkalmi munkákból élnek. A gazdasági világválság kedvezőtlenül befolyásolta a foglalkoztatást, ezáltal pedig folyamatosan nőtt a munkanélküliség, bár az elmúlt években valamelyest javultak a statisztikai adatok a közmunka programnak köszönhetően, mégis magasnak mondható a munkanélküliség Magyarországon. Társadalmunkban a munkát, a munkahellyel, a munkavállalással, a keresetet biztosító tevékenységgel azonosítják. A hivatalos munkaviszony társadalmilag elismert, a munka biztosítja az egyén megélhetését, társadalmi státuszát, identitását, számos jogát és kötelezettségét.³⁰ A munka az integráció egyik kulcsa, elengedhetetlen ahhoz, hogy a szabadult sikeresen visszakapcsolódjon a társadalmi életbe.

A teljesség kedvéért szót kell ejteni a börtönben végzett munkáról is. Az elítéltek munkához való jogát törvény írja elő, azonban nem minden fogvatartott tud dolgozni, mivel a büntetés-végrehajtási intézetek nem tudnak annyi feladatot biztosítani, mint amennyire igény lenne. A börtönben biztosított munkák általában betanított vagy segédmunkák. A Baranya Megyei

²⁹ Vókó György: Elmélkedés a pártfogó felügyeletről, Acta Criminalia I. Pécs 2004. 49. o

³⁰ Simonyi Ágnes: Munkaszociológia BP, 1997 Széchenyi István Főiskola Kézirat 6-7. oldal

Büntetés-végrehajtási Intézetben konyhai munkára, börtön körüli rendfenntartó munkára illetve kisebb szakmunkára van lehetőség a börtönben lévő házi műhelyben, raktárakban. Kutatásom során vált világossá számomra, hogy a pécsi intézet nem a legjobb példa a börtön falain belüli munkáltatás tekintetében, mivel nem letöltő hely, viszont úgy gondoltam, hogy az integrációs kérdések egységesen vonatkoznak mind a letöltő, mind az előzetes intézetekből szabadultakra. A börtönbeli munka igazi képzettséget nem igényel, ezáltal a munkaszocializáció is gyenge, gyakorlatilag az idő eltöltésére szolgál, mely kiderül a szabadult személyekkel készített interjúmból is.

Az Európai Börtönszabályok a munkát pozitív elemként említik. „A büntetés-végrehajtási intézetben a munkát a büntetés-végrehajtási rendszer pozitív elemének kell tekinteni. Amennyire lehetséges, a munkának lehetővé kell tennie, hogy a fogvatartott megtartsa vagy javítsa azt a képességét, miszerint kiszabadulása után munkával keresett jövedelemből megéljen.”³¹ A munkahelykeresés viszont nem olyan egyszerű a börtönéveket követően, hiszen a szabadult személynek szembe kell néznie azzal, hogy az erkölcsi bizonyítványába bekerül, hogy büntetett volt.

1.1 A priusz-, mint örök stigma a munkaerő- piacon

Releváns a téma tekintetében az erkölcsi bizonyítvány kérdése. Ha valakinek jogerősen megállapítják a bűnösségét és az ítélet jogerőre emelkedésének napján nem mentesül az elítéléshez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól, bekerül a büntettek nyilvántartásába. Ez azt jelenti, hogy az erkölcsi bizonyítványában szerepelni fog az, hogy büntetett előéletű. A köznyelv ezt priusznak nevezi.³²

A fogvatartásból szabadult embereket nem nevezik meg külön a hátrányos helyzetű munkavállalói csoportok között. Pedig az előítéletek, illetve a tiszta erkölcsi bizonyítvány hiánya miatt gyakran ők a legutolsók, akiket behívnak egy állásinterjúra. Az ítéletüket már letöltött, szabadult emberek munkaerő-piaci elhelyezkedését a "tisztá" (bejegyzésmentes) erkölcsi bizonyítvány hiánya jelentősen nehezíti, a munkakörök nagy részét ugyanis megpályázni sem lehet nélküle. Egy bűncselekmény elkövetése azzal is jár, hogy annak ténye

³¹ Új Európai Börtönszabályok 2006. 26.3.szabály

³² <http://www.jogitanacsok.com/bunugyi-nyilvantartas-es-priusz.html>

bekerül az erkölcsi bizonyítványba, ez alól mentesülni³³ lehet: a törvény erejénél fogva (az ítélet jogerőre emelkedésének napján), bíróság útján (kérelem esetén a bíróság lefolytat egy eljárást), vagy a köztársasági elnöknek benyújtott kegyelmi kérvény által.³⁴ A bírósági mentesítés egyáltalán nem jellemző a gyakorlatban. Sok feltételnek meg kell tudni felelni, hogy kezdeményezni lehessen az eljárást. Az, hogy a törvény szerint ki mikor, mennyi idő múlva mentesül, függ a büntetés nemétől, az elkövetési szándéktól és a büntetés időtartamától. Egy ötéves büntetés esetén például tíz év letelte után lehet ismét "tisztá" az erkölcsi bizonyítvány.³⁵ A kegyelem útján történő mentesítés szintén nem jellemző a gyakorlatban. Az erkölcsi bizonyítvány intézménye az egykori bűnelkövetők szabadulás utáni élethelyzetére diszkriminatív hatással bír. Az erkölcsi bizonyítvány hiánya nem csak a munkavállalást nehezíti meg, hanem gyakran a Munkaügyi Központok által kínált tanfolyamok, képzések előfeltétele is, ezáltal pedig a szabadultat kizárja a továbbtanulást, szakmaszerzés lehetőségéből is. Törvényi és társadalmi szinten tenni kell azért, hogy szabadságvesztéssel lerótt bűneik terhére ne viseljék további éveken keresztül, különben csak az alkalmi, feketemunka és az újabb bűnözés marad nekik. Az egyik interjúalanyom beszámolt arról, hogy bár a feltételeknek megfelelt volna egy állásra jelentkezéskor, de a priusz miatt nem sikerült elnyernie a pozíciót.

A börtönből szabadult személyek további okok miatt is hátrányos helyzetben lévő szereplők a munkaerő-piacon. Általános problémát jelent az alacsony képzettség, a szakmai tapasztalat hiánya, az érintettek többsége az alsó jövedelmi decilisbe tartozik. Mindhárom interjúalanyom általános iskolai végzettséggel rendelkezik.

A közösség védelme és a bűnelkövetői viselkedés korrekciója szempontjából egyaránt tehát az egyik legfontosabb kérdés, hogy miként lehet a pártfogó felügyelet végrehajtása és az utógondozás során javítani a pártfogoltak munkaerő-piaci megjelenését. Ez azt jelenti, hogy az egyén munkaviszonyba álljon, kereső tevékenységet folytasson, álláskeresőként regisztráltassa magát vagy képzésben vegyen részt. Ez az elvárás törvényi szinten is megjelenik jelenleg. A hazai munkaerő-piac szűkülése, a foglalkoztatási bizonytalanság állandósulása és a pártfogoltakra, utógondozottokra jellemző hátrányos helyzet (iskolázatlanság, rosszul konvertálható képzettség, a munkatapasztalat hiánya, irreális

³³ A mentesített személy büntetlen előéletűnek tekintendő és nem tartozik számot adni olyan elítéltekről, amelyre nézve mentesítésben részesült

³⁴ 2012. évi C. tv Büntető Törvénykönyv X. fejezet

³⁵ Törvényi mentesítés esetén

igények) sajnos nem kedveznek a munkaerő-piacon való megjelenés rövidtávon való javulásának.³⁶ A szabadultakkal készített interjúm is ezeket a tényeket igazolja, mindhárom személy aluliskolázott, alacsony munkaszocializációval rendelkező egyén, a börtönévek előtt és jelenleg is alkalmi munkából élnek. Ez jellemzően a mezőgazdasági vagy építőipari fizikai munkát jelenti. Ezek a jövedelmek bizonytalanok, nem kiszámíthatóak, nem jelentenek anyagi biztonságot. A szabadulást követően ezek az emberek nem szívesen vállalják fel börtönmúltjukat, így nincs reális adat arra vonatkozóan, hogy a regisztrált munkanélküliek közül hányan tartoznak a célcsoportba, ezáltal a munkaerőigény, munkaerő szükséglet nehezen állapítható meg. A frissen szabadult segítség nélkül kevés ismerettel rendelkezik, hogy hova és kihez kell fordulnia. A kriminológiai kutatások egyértelműen kimutatták, hogy a kedvezőtlen munkaerő-piaci helyzet elősegíti a bűnözés kifejlődését. A társadalom strukturális rendjében – amely a munkamegosztás és a termelés szerint is rétegződik –, kiemelt szerep jut a munkaerő-piaci betagozódást biztosító intézményrendszernek, aktuálisan a megyei Munkaügyi Központoknak és kirendeltségeinek.³⁷

1. Családi, baráti kapcsolatok diszfunkciói

A család az elsődleges közeg, amely a társadalom által meghatározott normákat átadja az egyén számára. A normák eltérőek lehetnek, viszont az adott társadalomba ezek mentén tud beilleszkedni, elfogadhatóvá és a társadalom hasznos tagjává válni.

A bűnelkövető magatartás kialakulásában, fenntartásában, valamint annak megszüntetésében egyaránt kiemelkedő szerepet játszik a család. Léteznek hajlamosító, átörökíthető tényezők, családi diszfunkciók, melyek előidézik a deviancia kialakulását; a családban zajló játszmák és a probléma tagadása pedig segítik e magatartásforma fenntartását. Éppen ezért a család az egyik legfontosabb támogató háttér, amely részvételével segíthet a bűnelkövetők társadalomba történő visszailleszkedésében. Ehhez a családot minden szempontból rendszerként szükséges szemlélni: egyrészt a tagjai közötti interakció, másrészt az egészséges-nem egészséges működés szempontjából.³⁸ A bűnelkövetők családjában általában valamilyen diszfunkció dominál, amelynek következtében az egyén személyiségfejlődése

³⁶ Borbíró Andrea-Kiss Anna- Velez Edit- Garami Lajos.: A kriminálpolitika és társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve 2009. 218.oldal

³⁷ Baranya Megyei Kormányhivatal- Igazságügyi Szolgálat- Pártfogó Felügyelet- Munkaerő-piaci helyzet 1.o

³⁸ Demetrovics Zsolt: Drog, család, személyiség. L'Harmattan Kiadó Bp. 2007

torzul vagy megreked egy korábbi fejlődési szinten, ezért képtelen lesz érett, felnőtt identitás kialakítására. A fogvatartás hosszával arányosan emelkedik a családtagokkal való kapcsolat felbomlásának esélye is. A fogvatartottak jelentős százalékát nem várja kint család, továbbá a börtönben lévők rendkívül zárt közösségben élnek, külső kapcsolataik beszűkülnek a fogvatartás ideje alatt. Ez riasztó, hiszen ezek az emberek teljes bizonytalanságba mennek ki szabaduláskor, és egyedül kevés esélyük van a visszaesés elkerülésére.

Pozitív ellenpéldaként említhető az első interjú alanyom, akit várt kint a családja, barátnője és egy olyan közegbe tért vissza, ahol számíthatott támogatásra. Az általam említett esettanulmány, amely a kutatási témát ihlette, arról tanúskodik, hogy mennyire meghatározó egy ember életében a család, az anyai szeretet, a természetes támogató háttér. A tanulmányból az is kiderül, hogy a fiatalkori kortárscsoport, a rossz társaság mennyire tudja befolyásolni az egyént. Az esettanulmány főszereplője gyermekkorától kezdve szeretethiányos volt. A támogató, szeretettel teli légkör helyett, amit a családnak kellett volna biztosítania, egy durva, rideg közegben kezdte az életét.³⁹ A korai anya-gyermek kapcsolat sérülése deviáns elhajláshoz vezethet, amelyet a történet is igazol. A biztonságos anya-gyermek kötődés kialakulása a szociális kohézió kifejlődésének első lépése, és ez szükséges a későbbi bizalom, kölcsönösség képességének kialakulásához is.⁴⁰

Merton anómia-elmélete⁴¹ is magyarázatul szolgálhat a bűnözés kialakulására, melynek kapcsán Durkheim eljut oda, hogy anómia akkor keletkezik, amikor a társadalomban fellazulnak a normák és a szabályok, de új norma rendszer nem alakul ki helyette. Ebben a helyzetben, „az emberek megzavarodnak, nem találják a helyüket és nő a bűnözés és az öngyilkossági hajlam.”⁴² Ez történt az esettanulmány főszereplőjének esetében is. A családi kapcsolatok, az édesanya, édesapa hiánya. Az egyik idősebb fiútestvér már fiatalkorában bűncselekményeket követett el, melyet az utógondozott megismételt.

³⁹ Gosztonyi Géza.-Kóta Tünde: A 2008-as esztendő legsikeresebb esetei a pártfogásban és a mediációban 57.o

⁴⁰ Solt Ágnes: Támogató és gyengítő faktorok a kriminális érintettség kialakulásában

⁴¹http://www.ringmagazin.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=7705:a-bnoezes-es-a-bnoezi-magatartas-magyarazatai-az-anomiaelmletek&catid=3:tudomany&Itemid=211 Letöltés ideje: 2014.11.20

⁴² Börösök György: Egy utógondozott hányódása az élet tengerén 33.o

2. Helyi közösség szintjén felmerülő problémák

Az ember társas lény, az egyéni boldoguláshoz szükségünk van emberi kapcsolatokra. Az életben számtalan töréspont, nehézség van, amelyeket képtelenek vagyunk segítség nélkül megoldani. A fogvatartott személyiségének alakulásában is meghatározó része van a mindennapi örömeknek és kudarckoknak. A társadalmi támogatottság hiánya megnehezíti a visszailleszkedést, a börtönben dolgozó „team”, hiába ér el eredményeket a fogvatartottnál, ha a társadalom elutasítóan fogadja őket kint, a visszaesés szinte elkerülhetetlen.⁴³

Ezért számít eredményes gyakorlatnak az előzőekben ismertetett Családi Döntéshozó Csoport Konferencia, mivel bevonja a családot illetve a helyi közösség tagjait az egyén életének alakulásába, felkészíti a visszafogadásra a leendő szabaduló környezetét. Továbbá közösen forgatókönyvet dolgoznak ki a szabadulás utáni beilleszkedésének segítésére. Az előzőekben már kifejtettem a Csoport Konferencia lényegét és menetét. Bemutatok egy konkrét esetet, amelyben interjú alanyom S. P pártfogó felügyelő, mint esethozó vett részt. A Konferenciára 2013. december 18-án került sor Gics községben B.V elítélt ügyében. A résztvevők köre kiemelkedő, ott voltak azok az emberek, akik befolyásolják a jövőben a szabaduló életét. Mindenki vállalást tett arra vonatkozóan, hogy előítéletektől mentesen segítik a férfi társadalmi integrációját. Az édesanya, testvér lakhatást biztosított, a helyi önkormányzat az ügyintézésben nyújtott segítséget, illetve a polgármester felajánlotta a személyes kapcsolattartás lehetőségét, a körzeti megbízottak szintén felajánlották segítségüket, ha a szabadultnak bármilyen iránymutatásra lenne szüksége, illetve biztosították arról, hogy semmilyen megkülönböztetés nem fogja érni. A Családsegítő Szolgálat felajánlotta, hogy szükség esetén ingyenes pszichológia ellátásban nyújt segítséget, illetve szociális és anyagi gondok esetén alapellátásba vételben részesülhet. Az illetékes pártfogó felügyelő gondoskodik a kapcsolattartási szabályok betartásáról. Lényeges, hogy maga a főszereplő is vállalást tett, többek között, hogy rendszeresen jár pártfogóhoz, dolgozni fog, vállalja és betartja az együttélés szabályait családjával. Jelenleg is dolgozik a pártfogolt, probléma eddig nem volt a magatartásával, családjával jó a kapcsolata. Sikeresen halad a társadalmi integrációja.

⁴³ Borbély László: Szocializáció és reszocializáció a börtönben. Börtönügyi Szemle 2006/4. szám 96. oldal

Az összetartozás, a valahova tartozás érzése a közösségfogalom számos megközelítésében központi helyet foglal el.⁴⁴ A közösség tagjai jellemzően bizalmatlanul fogadják a börtönviselt személyt. A kirekesztett személy, ahogy érzékeltetni kezdi a körülötte élők viselkedését, elzárkózik, személyi kapcsolatai gyengülnek, saját maga igyekszik olyan közösséget találni, amely befogadja.

3. Kulturális szint

A börtönökre jellemző a sajátos szubkultúra⁴⁵. Az intézménybe történő befogadást követően megkezdődik egy folyamat, amelyben kénytelen részt venni az újonnan érkező és követnie kell a börtönben kialakult normákat. Ezek a normák természetesen mások, mint amelyeket az addigi életében követett a személy. El kell fogadni azt a szerepet, hogy ő egy elítélt, és abban a szerepben kell viszonyulnia a többi elítélthez és a börtönőrökhöz. El kell sajátítania a börtön nyelvét, a börtön szlenget. Az életének a rendje megváltozik, kiépül egy új napirend. A börtönviselt személyekkel készített interjúból is kiderül, hogy az elítélt a szabadulást követően akaratlanul az intézetben elsajátított börtönnyelvezetet használja továbbra is.

„nehéz visszazokni a hétköznapiakba, máshogy beszélsz, börtön szlenget használsz, nem érti a környezeted, furcsa minden, újra szembesülsz az árakkal, pénzhasználattal”(Sz.I)

„Sittes vagyok, ezen nincs mit szépíteni”(B.J)

⁴⁴ A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve-Kerezsi Klára: A közösségi büntetések 168.o

⁴⁵ A szubkultúra a kialakult társadalmi kultúrák egy olyan része, melynek egyedi normái vannak, a szabályait maguk a tagok alakítják ki, határozzák meg, és tartják fenn.

V. Válaszok a problémára

Popper Péter gondolatait találónak érzem a probléma megválaszolása tekintetében. Szerinte a reszocializáció két szakaszra bomlik: a rehabilitációra, melynek lényege, hogy a fogvatartott legalább olyan állapotban kerüljön ki a börtönből, mint ahogy oda bekerült, illetve a reintegrációra, amely a fogvatartott társadalomba történő visszaillesztését, illetve annak elősegítését jelenti. Ezek közül a rehabilitáció a büntetés-végrehajtás feladata, míg a reintegráció egy komplex, többfunkciós és több szakértős munka eredményeként valósulhat meg.⁴⁶

1. Bűnmegelőzés⁴⁷

A probléma abból ered, hogy az egyén bűncselekményt követett el. Tenni kell azért, hogy a bűnözést megelőzzük. Ma Magyarországon számos központi és regionális bűnmegelőzési program születik. 2013 nyarán született meg a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia (2013-2023), amely olyan átfogó célokat és megvalósítandó programokat tartalmaz, mely alapja a hatékony és eredményes bűnmegelőzési politikának. A stratégia megalkotásakor több szempontot figyelembe véve – a korábbi programok eredményei, többszintű statisztikaelemzés, nemzetközi és hazai ajánlások és tendenciák – igyekeztek megalkotni egy olyan komplex programot, mely a jövőbeli lehetséges változások mellett képes a bűnelkövetést visszaszorítani, és a társadalomba való visszailleszkedést elősegíteni. Általános célként szerepel a Stratégiában a közrend és a közbiztonság erősítése; a bűnelkövetés csökkentése; a károk enyhítése; a visszaesés megelőzése, és a gyermek- és fiatalkorúak bűnelkövetésének és áldozattá válásának megelőzése. A program átfogó célja a büntetőpolitikában szereplők munkájának fejlesztése a jelenleg futó tevékenységek átdolgozásával, a lehető legköltséghatékonyabb módon. Ezen kívül: a kiemelt célok megvalósítása az intézkedések során, a különböző programok, eljárások, törvények, pályázatok és stratégiák összehangolásával; a bűnmegelőzés hatékonyságának felismertetése a társadalom tagjaiban, a politikát alakítóknak, kutatásokra és mérésekre támaszkodva. Ezen kívül pedig hangsúly helyezése a társadalmi kommunikációra és a média hatásának

⁴⁶ Popper Péter: A kriminális személyiségzavar kialakulása Bp. Akadémia Kiadó 1970, 37.o

⁴⁷ A bűnmegelőzés olyan intézkedés, mely képes a bűnelkövetést visszaszorítani és arányát csökkenteni jogi és társadalmi eszközökkel. Rendszerben szemléli a bűnözést: az elkövetők, az áldozatok és a bűncselekmények szempontjából.

erősítésére. A programban kialakításra került egy olyan pályázati lehetőség, amellyel a büntetés-végrehajtási intézetekbe bekerülő fogvatartottak reintegrációját segítik elő: a munkaerőpiacra, oktatásba való bekerülés lehetőségét adja meg számukra. Az enyhébb végrehajtási szabályok az elítélteket arra ösztönözhetik, hogy megmutathassák, képesek a társadalom hasznos tagjává válni, ezzel pedig büntetésük időtartamát is csökkenthetik.⁴⁸

Kutatásom során egy jó példára akadtam a helyi bűnmegelőzés tekintetében. 2013-ban egy Baranya megyei kistérségben Cserdiben bűnmegelőzési program sorozatot szervezett a helyi polgármester. Az előadássorozatot meglehetősen és polgárpukkasztó módon Köcsögmentesítési Napoknak⁴⁹ nevezte el, amelynek keretében rendvédelmi szervekkel együttműködne előadásokat szervezett és „terepszemléként” a bűnelkövetés szempontjából veszélyeztetett személyeket vitt a pécsi börtönbe. A példát azért tartom fontosnak, mivel nem csak makroszinten van szükség a bűnmegelőzési programokra, hanem mikro szinteken is. A kezdeményezés hasznosnak tűnik, a Baranya megyei kistérségben is elindult egy olyan úton, amely követendő. A lényeg tehát a megelőzésen van, hogy ne legyen szükség a reintegrációra.

2. Új szereplők bevonása, gondozás/utógondozás hatékonyabbá tétele

Ha egy folyamatábrát képzelünk el, akkor a gondozás/utógondozás egy szakasza a reintegrációs folyamatnak. Jogállamban a börtönrendszereket az emberközpontúság és a közösségi irányultság kell, hogy jellemezze.⁵⁰ Ez a szellemiség egyrészt a fogvatartottra, mint emberre, másrészt a társadalomra, mint közösségre koncentrál.

A fogvatartottak illetve szabadultak érdekében a büntetés-végrehajtási intézet személyzetének a hatékony segítségnyújtás érdekében együtt kell működnie civil szakemberekkel. Civil szervezeteket kell bevonni az eredményes reintegráció érdekében. A Váltó-Sáv Alapítvány, mint civil szervezet munkáját szükségesnek tartom kiemelni. Az Alapítvány a fogvatartottak és szabadultak, a bűnelkövetők, ill. a kriminalitásban bármilyen

⁴⁸ Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia 2013- 2023

⁴⁹ <http://www.origo.hu/itthon/20130514-videoriport-cserdibol-ahol-kocsogmentesites-neven-szerveztek-bunmegelozesi-programot.html>

⁵⁰ A treatment megközelítés a 70-es években bukkant fel a börtönelképzelésekben. Olyan intézkedéseket jelöl, melyek az elítélt személyi szükségleteire szabottak és a pozitív változás elérésére irányulnak. A treatment a börtönök intézeti programjára vonatkozik, ennek humanizáltságától, a szakszerű és hatékony nevelési-oktatási részprogramoktól és az elítéltek önkéntes közreműködésétől várják a büntetés-végrehajtás eredményes átforgatását.

módon érintettek társadalmi és munkaerő-piaci beilleszkedését segítő szervezet. Meggyőződésük szerint a biztonságos segítő, illetve civil kapcsolat kiépítése már a büntetés-végrehajtási intézeten belül szükséges. A bizalom elnyerése, az elfogadó közösség segítségnyújtása a szabadulás krízisének csökkentését, valamint a visszaesés megelőzésének alappilléreit jelentik.⁵¹

Civil szervezetek bevonása mellett szükség lenne civil pártfogókra, szociális munkásokra is. A pártfogó munkája abban különbözik a hagyományos értelemben vett szociális munkától, hogy a pártfogó felügyeletnek van egy erős kontroll funkciója. Vagyis az egyik cél az, hogy az elkövető bűnhődjön, megbánja, amit tett, és a társadalom is érezze, hogy, a büntetés eléri a célját. A másik cél, hogy a pártfogolt a jövőben ne kövessen el bűncselekményt.

Ma Magyarországon nincsenek szociális munkások a büntetés–végrehajtási intézetekben, sőt ennek hagyományáról sem beszélhetünk. Börtönpszichológusok ugyan jelen vannak a zárt intézményekben, azonban munkájuk elsősorban az akut problémák kezelésére irányul. Nem jellemző, hogy a civil szervezetek és az állami intézmények együttműködnének a fogvatartottak fejlődése érdekében. A börtönök általában csak a kiszabott büntetések végrehajtását tekintik feladatuknak, a fogvatartottak biztonságos őrzésén kívül a legtöbb intézetben nem fordítanak kellő figyelmet a helyes életvezetés megtanítására. A fogvatartottak személyisége bizonyos mértékben visszafejlődik a szabadságvesztés letöltésének ideje alatt, és csak a kötelező reszocializációs tevékenységek valósulnak meg az intézetekben.⁵²

A következőkben kiemelném azokat az előnyöket, melyek alátámasztják azt a megállapításomat, hogy szociális munkást szükségeltetik bevonni a reintegrációba. A szociális munka középpontjában az egyén áll, fő feladata az egyén és környezete közötti kapcsolat fejlesztése. Ennek lényege a mindennapi életben zajló élethelyzetek ismerete és folyamatos gyakorlása, valamint a börtön világtól való elhatárolódás elősegítése. A társadalmi életre való felkészítés alapja a személyiség fejlesztése, az egyéni segítségnyújtás, a folyamatos támogatás a változás elérésében. Mint az előzőekben említettem, a börtönpártfogás a szabadulást megelőző 6 hónapban kezdődik el, a szociális munkás, akinek feladata csak az elítélt gondozása lenne, ezt a feladatot, a büntetés időtartamától függően előbb is el tudná kezdeni. A szociális munkás, vagyis az ún. civil pártfogó feladata elsősorban a mentális kezelés legyen. Érzelmi támogatást kell nyújtani a fogvatartott számára a

⁵¹ <http://www.valtosav.hu/magunkrol.html>

⁵² Csordás Dóra- Csordás Sándor: Az emberközpontú és közösségi irányultságú börtönrendszerek főbb jellemzői. Börtönügyi Szemle 2007/1

krízishelyzetekben, és ezek elfogadott módon történő kezelését kell megismertetni vele. Fontos feladata lenne a folyamatos információnyújtás, az érdekképviselés, valamint az oktatásban való részvétel elősegítése. Úgy gondolom, hogy mindehhez az első lépés a motiváció felkeltése, és elérni azt, hogy ez mindvégig meg is maradjon. E nélkül lehetetlen fejlődni, visszailleszkedni a társadalomba és a mindennapi életbe. Saját egyéni helyzetét önmagától kell felismernie a fogvatartottnak, szembesülnie kell hibáival és problémáival. Ebben nyújthat segítséget a szociális munkás. Pozitív visszajelzésekkel kell megerősíteni minden apró előrelépését az elítéltnak. Mindemellett szükséges a folyamatos kapcsolattartás a hozzátartozókkal, a szociális ügyintézés, munka- és lakáskeresésben segítségnyújtás, a célokról és tervekről történő beszélgetés, vagyis az önálló életre felkészítés, melyben szintén előnyös lehet egy olyan személy, akinek kizárólagos feladata az egyén gondozása.⁵³

Nagyon fontos, hogy a szociális munkás figyelmen kívül hagyja azt a körülményt, hogy büntetését töltő személlyel áll szemben, az előítéletek nélküli, tiszta kapcsolat kialakítása alapvető, a fogvatartott addigi életútját el kell fogadni, tapasztalatait figyelembe kell venni, meg kell hallgatni és így lehet egy olyan stratégiát kidolgozni, melyek megvalósíthatók.

A pártfogók nem szociális munkásként működnek, inkább az ellenőrzéshez kapcsolódóan végzik az utógondozást. Sok esetben a fogvatartottak számára a pártfogó felügyelet egyenlő a büntetéssel. Sőt, az előzőekben leírt börtönpártfogás sikeresnek tekinthető, viszont ilyen magas számú fogvatartotti létszám mellett kevés egy-egy börtönpártfogó, így a szociális munkás tehermentesíteni is tudná a pártfogó illetve nevelő munkáját.

A büntetés-végrehajtási intézetek nevelői sem ismerik kellőképpen az elítélteket, nincsenek velük állandó kapcsolatban, nem tudják feltérképezni sajátos tulajdonságaikat, igényeiket. A fennálló problémák nem tiszták, így nem tudják a segítő kapcsolat felé irányítani őket, mellyel már a legelején elakad az utógondozói munka. Ezért szükséges az utógondozás intézményesítése, a pártfogástól való különválasztása. A börtön falain belül egyszerűbb a kapcsolatteremtés és a segítségnyújtás, a szabadulás előkészítése. Ezzel egyidejűleg elérhető lenne, hogy azok a fogvatartottak, akik alapesetben nem kérnének segítséget, mégis megtegyék azt.⁵⁴

⁵³ Csáki Andrea.- Mészáros Mercedes: Szociális munka a büntetés- végrehajtásban és az utógondozásban. In: Esély 2005/2. szám

⁵⁴ Tóth Erika: Elítélt és szabadult (Az utógondozói munka elméleti és gyakorlati kérdései) In: Börtönügyi Szemle, 2000/4. szám

3. Munkaerő- piaci stabilitás

„Az elítéltek munkáltatása a szabadságvesztés végrehajtásának fontos része. Célja az, hogy elősegítse az elítélt testi és szellemi erejének fenntartását, lehetőséget adjon a szakmai gyakorlottság megszerzésére és fejlesztésére, és ezáltal megkönnyítse, hogy a szabadulás után a társadalomba beilleszkedjenek”.⁵⁵

A törvényerejű rendelet hangsúlyozza, hogy a büntetés-végrehajtási intézet adottságainak megfelelően kell társadalmilag hasznos munkával foglalkoztatni az elítélteket. A börtönmunka jelenlegi formája véleményem szerint nem tesz eleget a törvényben előírt célnak. A fogvatartottakat elsősorban az unaloműzés, az idő eltöltése motiválja. Ezt a megállapításomat igazolja a nevelővel és szabadultakkal készített interjúm, illetve a pártfogó felügyelőkkel folytatott spontán beszélgetések is. Jellemző, hogy a célcsoport a börtönbe kerülés előtt vagy munkanélküli volt vagy feketemunkából élt, ezért szükség lenne a kompetenciák fejlesztésére, munkaszocializációra, tapasztalatszerzésre, a munkalehetőségek felkutatására és biztosítására. Elmondható, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek kapcsolata a Munkaügyi Központokkal esetleges, a pártfogó felügyelők kapcsolata a Központokkal javult az elmúlt időszakban, de azon kívül, hogy a szabadultat regisztráltatni küldik, más érdemi segítséget nem tudnak nyújtani. Nincs jogszabályi háttér a büntetés-végrehajtási intézetek és központok kapcsolatára vonatkozóan. A Munkaügyi Központoknak nincsen kidolgozott protokollja a célcsoportra, nem nyújtanak speciális támogatást a fogva tartásból szabadultaknak. Illetve a Munkaügyi Központok működése túl bürokratikus, így nem túl vonzó a célcsoport számára. A szabadultak jelentős hányada nem rendelkezik az álláskeresési járadékhoz szükséges biztosítási idővel, így inkább nem is kérnek segítséget a Központtól. Javasolnám munkaerő-piaci tanácsadó megjelenését a büntetés-végrehajtási intézetekben, akiknek a konkrét feladata a börtönszocializáció, a segítő kapcsolatok megkezdése lenne a fogvatartottakkal.

Jó gyakorlatnak számít a Tudás-Érték-Tapasztalat integrációs program (TÁMOP – 5.6.1.A-11/2-2011-0009) amely a Baranya Megyei Büntetés- végrehajtási Intézetben is folyt. 2011 szeptemberében kezdődött és 2014. április 31-én ért véget. A program abban igyekezett segíteni, hogy bűnelkövetők vissza tudjanak illeszkedni a társadalomba. Pártfogó felügyelet alatt állók előtt nyitotta meg az utat a munka világa és a társadalmi beilleszkedés felé, hogy

⁵⁵ 1979. évi 11. Törvényerejű rendelet A büntetések és intézkedések végrehajtásáról 44§

sikerüljön elhelyezkedniük a munkaerőpiacon és rendbe jöjjön az életük.⁵⁶ A programot három szervezet - a kedvezményezett Ifjúságért Egyesület, a Baranya Ifjúságáért Nonprofit Kft. és a Dél-Dunántúli Regionális Forrásközpont Nonprofit Kft. – bonyolította le. Együttműködő szervezet volt a Baranya Megyei Kormányhivatal Igazságügyi Szolgálat. Szakmai megvalósítók, képző intézmények és foglalkoztatók közreműködésével segítették a pártfogoltakat annak érdekében, hogy felhagyjanak törvénytelen életmódjukkal és a változás útjára lépjenek, visszailleszkedjenek a társadalomba és hasznos tagjává váljanak, melyhez elengedhetetlen, hogy idővel munkába álljanak. A program célja volt továbbá az is, hogy a peremre szorultak társadalmi befogadása és megítélése pozitív irányba mozduljon el. A résztvevők szociális és életvezetési tanácsokat kaptak, álláskeresési technikákat sajátíthattak el, s mindezen felül olyan szakmákat tanulhattak, amelyekkel később jó eséllyel tudnak munkához jutni: a 2-6 hónapos tanfolyamok révén konyhai kisegítő, gyorséttermi és ételeladó, szakács, parkgondozó, takarító, illetve vállalkozó válhatott belőlük. A fejlesztést végző szakemberek a munkahely-keresésben és az ottani beilleszkedésben is segítették őket. Az integrációs program indikátorai a következők voltak: A programba bevont célcsoport tagok 50 fő, képzésbe bevont 45 fő, akik képzési támogatásban részesültek (2000 Ft/fő) képzést sikeresen befejezők 36 fő, munkához jutottak aránya 18 fő, 6 hónapon keresztül folyamatosan foglalkoztatottak 8 fő, lakhatási támogatásban részesülők 10 fő. A sikeresség érdekében nemcsak a célcsoporttal foglalkoztak kiemelten, hanem igyekeztek érdekeltté tenni a foglalkoztatói szférát is, ezért hangsúlyt kapott a munkáltatók alapos felkészítése is. Sok esetben az erkölcsi bizonyítvány hiánya is súlyos problémát jelent, még olyan állások tekintetében is, amelyek különösebb végzettséget nem igényelnek. Tehát a megoldás az lenne, ha bizonyos munkahelyek tekintetében lazítanának az erkölcsi bizonyítvány kérdésében. Elmondható, hogy a munkáltatók kevésbé érdekeltek abban, hogy börtönviselt személyt foglalkoztassanak. Az érdekeltté tételt elősegíti, ha az állam az olyan munkáltatókat, akik börtönből szabadult személyt foglalkoztatnak, bizonyos kedvezményekben részesíti.

⁵⁶ http://www.tetthely.net/htmls/tudasertektapasztalat_integracios_program.html

4. A társadalmi szemléletváltás igénye

A társadalom tagjaira jellemző a bizalmatlanság a börtönből szabadult személyekkel szemben, pedig tény, hogy a ma elítélte a holnap szabadultja lesz. Ugyanis a fogvatartottak egyszer visszatérnek a társadalomba, éppen ezért a társadalom érdeke, hogy a szabadult a beilleszkedés szándékával lépjen ki a börtön kapuján. Fontosnak tartom a média, mint közvetítő közeg szerepét, szükség lenne a probléma megfelelő kommunikálására illetve a társadalom tagjaival való megismertetésre. Fel kell hívni a politikusok, jogalkotók, felső vezetők és munkáltatók figyelmét arra, hogy a büntetés-végrehajtási intézetből szabadult emberek léteznek, a társadalomnak is elemi érdeke, hogy a szabadult ne a bűnözést folytassa, hanem integrálódni tudjon.

VI. Kutatás

Az információgyűjtés primer kutatáson alapult. Interjút készítettem egy pártfogó felügyelővel, egy felnőtt korúakkal foglalkozó nevelővel és három börtönből szabadult személlyel. A szakembereket illetően félstruktúrált interjú módszerével kutattam, a bűnelkövetők tekintetében strukturált kérdéssor alkalmazásával jutottam a szükséges ismeretekhez. Emellett személyes tapasztalatokat is szereztem a Pártfogó Felügyeletnél a gyakorlat során. Többször volt alkalmam személyes látogatást tenni a Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben, illetve részt vettem az intézetben rendezett IV. Baranya megyei Börtön Konferencián.

1. Az interjúk elemzése

Az első interjúalanyom 33 éves férfi, aki egy éve szabadult, másfél évig volt börtönben. Lőfegyverrel való visszaélés és orgazdaság bűncselekménye miatt ítélték el. A börtönben lehetősége volt dolgozni, de ő is inkább azt hangsúlyozta, hogy a munkavégzés az idő eltöltésére volt jó és nem tekintette igazán érdemi munkának. Elmondása szerint, azzal soha nem volt probléma, hogy ne akarna dolgozni, a bajt inkább az okozta, hogy nem volt mit, így maradt az idénymunka, alkalmi munka, amelyek biztos anyagi háttérrel nem biztosítottak. Külföldre szívesen kiment volna, de nem beszél idegen nyelvet. Jelenleg alkalmi munkából él, a Munkaügyi Központban regisztrált. Állásinterjún volt, de a priusz miatt elutasították. Ráadásul egy olyan munkakörbe jelentkezett, ahol véleményem szerint nem is releváns az erkölcsi bizonyítvány. Továbbtanulni nem volt lehetősége, mert a családja támogatni nem

tudta. Szabadulását követően a barátnőjét nevezte meg biztos pontnak, aki segít neki, kitartott mellette, jelenleg a közös jövőjüket tervezik. Pártfogóval nem tart kapcsolatot. A férfit a helyzethez képest reménytelinek és bizakodónak láttam és igazoltnak látom azt az állításomat, hogy a természetes támogató közegnek nagy szerepe van a sikeres reintegrációban.

A második interjúalanyom 24 éves férfi, fél éve szabadult, két évig volt börtönben. Rablás miatt ítélték el. Az ő helyzete sokkal borúsabb, mint az első interjúalanyé. A börtönben lehetősége volt dolgozni, de ezt ő sem értékelte másképp, mint az első vizsgálati személy. Alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik, a középiskolát elkezdte, de a haveri társaság miatt 2 év múlva otthagya. Züllött életmódot folytatott, alkoholizált, drogozott. A szülei eleinte próbálták jó útra terelni, de ahogy elérte a felnőtt kort, kezelhetetlenné vált. Mivel a kapcsolatuk teljesen megromlott, így anyagi támogatást sem kapott, segédmunkásként dolgozott, biztos lakása nem volt. Hol a nagyszülőknél, hol haveroknál húzta meg magát. Több kisebb ügye volt (lopás, garázdaság), mielőtt letöltendőre ítélték. Nehezen tudta megszokni a „börtön életet”, több atrocitás is érte. Azt mondta, hogy az életén, a múltján sokat gondolkodott. Úgy érezte, ha egyszer kikerül a börtönből, visszakerülni nem akar soha többet. Szabadulást követően szüleihez ment, de elmondása szerint szégyellik őt. Pártfogójával tartja a kapcsolatot, de hivatalnak tekinti, nem hiszi, hogy nagyot tudna változtatni az életén. Dolgozni szeretne, vannak elképzelései a jövőbeli életéről, de, hogy a szavaival éljek, „az isteni csodában” reménykedik. Nála nem mondhatom el azt, hogy túl kedvező lenne a helyzete a sikeres reintegrációra. Természetes támogató háttere és biztos munkája nincs, talán az egyetlen pozitívum, hogy pártfogó felügyelőjével kapcsolatban áll és vannak tervei, nem akar visszakerülni.

A harmadik interjúalanyom 27 éves férfi, egy éve szabadult, két és fél évet volt börtönben. Szintén rablás miatt ítélték el. Az általános iskolát elvégezte, de a szakközépiskolát otthagya. Elmondása szerint nem azt tanulta, amit szeretett volna. A börtönévek előtt alkalmi munkából élt. Arra a kérdésemre, hogy milyen az élet a börtön után, hosszas csend után annyit mondott, hogy sokkal jobb kint. Jelenleg is alkalmi munkából él, a faluban lévő vállalkozó mellett dolgozik esetenként, illetve kerti munkákat vállal. Tervei között szerepel, hogy majd kimegy külföldre és ott fog dolgozni. Úgy éreztem az interjú alatt, hogy talán a három megkérdezett börtön viselt személy közül ő volt az, akit a legjobban megviselt a börtön, valószínű, hogy komolyabb ártalmak is érték bent. Mikor az újrakezdésről kérdeztem, szinte felháborodottan válaszolta, hogy ebben az országban nem akar maradni, mert itt neki nem jó. A börtönben

dolgozott a konyhán, elmondása szerint szerette is, és ő is kiemelte, hogy a munkavégzéssel gyorsabban telt az idő. A múltját szegénynek értékeli, több esetben hangsúlyozta, hogy külföldön akar új életet kezdeni, sőt szívesen megtanulna németül is. Úgy érzem, ha az alanyom mellett lenne támogató, aki segítené abban, hogy bejelentett munkához jusson, sikerülne újra integrálódnia és talán nem külföldben látná az új élet lehetőségét.

A szakemberekkel készített interjúkból kiderül, hogy milyen problémákkal állunk szemben a reintegráció tekintetében, viszont azokat a módszereket is kiemelték, amelyek jó gyakorlatnak számítanak. A börtönben a nevelő munkája hasznos, de az interjúk alapján úgy tűnt, hogy túlterheltek, ugyanakkor a foglalkozások nem rendszerezettek, mert a munkájuk nagy részét sokszor az ügyintézés tölti ki. Ráadásul a nevelők létszáma kevés, a fogvatartott pedig egyre több, tehát nő azoknak a száma, akiket nevelni és gondozni kell. A börtönpártfogás szintén hasznos, de kevésnek találom a heti egy alkalmat, amikor a börtönpártfogó az igényeket felméri. Újra hangsúlyozom, hogy mind a nevelők, mind a pártfogó felügyelők segítségére lenne a szociális munkás jelenléte és munkája. Ezenkívül visszaautalnék a szabadultakkal készített interjúmra is, mely megerősített abban, hogy egy szociális munkás utánkötő munkája hatékonyabb lenne, mint a pártfogóé, hiszen többször hangsúlyoztam, hogy a pártfogó felügyelő inkább kontroll szerepet tölt be egy pártfogolt életében. Munka tekintetében a Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben korlátozottak a lehetőségek, de hangsúlyoznám, hogy az Intézet nem letöltő hely. Szabadulást követően a sikeres visszailleszkedés egyik sarkalatos pontja a munkába állás lenne, ebben mind a pártfogók, mind a nevelők egyetértettek, viszont ők munkát nem tudnak adni. A munkanélküliség nagyon súlyos társadalmi probléma, amely megoldásra vár.

Szükségnek tartottam, hogy megkérdezzem a környezetem véleményét is a témával kapcsolatban. A tapasztalatom az, hogy nem ismert a börtönből szabadult emberek helyzete a laikusok előtt. A beszélgetésekből azt szűrtem le, hogy a börtönviselt emberről inkább lemondának, mert úgy vélik, hogy bűnözőből nem lehet már rendes ember, a társadalom hasznos tagja. Tehát a megbélyegzettség valóságos probléma. Inkább a bizalmatlanság jellemzi a társadalmat, pedig pontosan a társadalom szemlélete és befogadási készsége lenne az egyik legmeghatározóbb eleme a sikeres reintegrációnak.

2. Következtetések

A reintegráció sikerességének egyik kulcsa a szakemberek, a befogadó környezet és az egyén kapcsolatának alakulása. Szükséges a köztük lévő bizalom kialakulása, a kölcsönös együttműködés. A sikerhez magának az egyénnek is hozzá kell járulnia, el kell fogadnia, hogy egy folyamat részese, amelyben lesznek nehézségek, hiszen ő egy speciális helyzetben lévő személy. A szakembereknek ismerniük kell azokat a segítőköt, akik bevonhatók a probléma megoldásába és fel kell tárniuk egyénre szabottan minden olyan eszközt, amely az eredményességet elősegíti. A folyamatnak már az intézetben belül el kell kezdődnie és a szabadulást követően folytatódnia. A szakemberek munkáján kívül fontos a természetes támogató háttér szerepe, a közösség befogadóképessége. A büntetés-végrehajtási intézeteknek meg kell felelniük a szakmai és társadalmi elvárásoknak egyaránt.

Miután a bíróság jogerős ítéletet hoz, letöltendő szabadságvesztésre ítéli a személyt, egy folyamat elkezdődik. Az elítélt bekerül egy más világba, amihez alkalmazkodnia kell. Szembe találja magát a börtönben dolgozó személyzettel és a többi elítélttel. Szigorú szabályok szerint kell tovább élnie az életét, számolnia kell azzal, hogy nem minden rabtárs fogja elfogadni, kemény, de a törvény keretei között elvárható bánásmódot várhat a börtönőröktől, személyzettől. A család hiánya is felmerül, akikkel addig sok elítélt a mindennapjait töltötte. Illetve nagyon fontos megemlíteni, hogy Magyarországon a börtönök túlszűfoltak, az intézetek a szabványnak megfelelő minimumot nem tudják biztosítani az elítéltek számára. Az általam látogatott pécsi büntetés-végrehajtási intézet felnőtt részlege is túlszűfolt.⁵⁷ Egy idő után egyhangúvá válnak a mindennapok. Bevált módszernek és nagyon fontosnak tartom az egyéni esetkezelést illetve a csoportfoglalkozásokat, a nevelők és börtönpártfogók munkáját. Ilyen jellegű foglalkozásokat gyakrabban kell tartani (agressziókezelés, szakkörök, önképző körök, drog prevenció, sportfoglalkozások). Az intézetek legegyszerűbb és legköltséghatékonyabb programjainak minősülhetnének. Az egyházak munkája szintén releváns, az elítéltek jelentős hányada hívő és igénylik a lelkesi gondoskodást. A börtönbéli munkát hatékonyabbá szükséges tenni, hogy ne csak az idő eltöltésére szolgáljon. Korszerű szakmühelyekre, több civil szervezet és munkáltató bevonására van szükség. A gondozásban/utógondozásban részvevő személyeket tehermentesíteni kell, új szakembereket kell bevonni a munkába. Ennek szükségességét én főként a szabadulást követő munkában látom. A munkáltatókat érdekeltté kell tenni, hogy börtönből szabadult személyt foglalkoztasson. Szükségesnek látom, hogy egy kapcsolati háló kialakuljon a munkáltatók és

⁵⁷ Felnőtt korúak intézetének befogadóképessége 121 főig terjed, jelenleg 173 fogvatartott van

a szabadultak között, akár szociális munkáson keresztül. Bármilyen magas is a munkanélküliség az országban, ezeket az embereket is be kell kapcsolni a munka világába. Az egyik megoldást abban látom, hogy a mentesítés kérdését a jogalkotó átgondolja, illetve szabályozni kell, hogy milyen jellegű munkakörökben szükséges az erkölcsi bizonyítvány léte.

Megállapításom az, hogy a pártfogás történeti szabályozásában voltak olyan intézmények, melyek korhű átalakítása eredményesebbé teheti a börtönből szabadult személyek reintegrációját. A következőkben bemutatom a kutatás alapján felismert problémákat és megfogalmazom a javaslataimat a sikeres reintegráció érdekében.

Probléma	Megoldás	Következtetés
Jelenleg a pártfogó felügyelő ellenőriz és támogat	- Az utógondozást külön kell választani a pártfogó felügyeletről - Civilpártfogókat kell bevonni, főként az utógondozásba - Civil pártfogó szerepét betöltheti a szociális munkás vagy akár munkáltató is!	-A pártfogó felügyelők munkaterhe enyhül -A kliens nagyobb figyelmet és gondoskodást kap - börtönártalmak csökkenhetnek
Utógondozás igénybevétele alacsony	Bizonyos pénzüsszeggel támogatni kell az utógondozottat (motiváció).	
A szabadságvesztését kitöltő egyén, szabadulást követően felügyelet nélkül marad	- Motiválni kell ezeket a szabadultakat, hogy kérjenek „gondozást,” és ezt a feladatot civil pártfogó végezze.	- Nem maradnak figyelmen kívül

A munkaerő-piacon a börtönből szabadult személyek hátrányos szereplők	- Börtönön belüli munkaszocializáció megerősítése - Erkölcsi bizonyítvány jogi szabályozásának átgondolása (mentesítés) - Munkaerő szükséglet felmérése - Munkaerő- piaci tanácsadó megjelenése a büntetés-végrehajtási intézetekben - Munkaügyi Központok stratégiát dolgozzanak ki a szabadult személyek munkáltatására vonatkozóan. - Az államnak a munkáltatókat érdekelté kell tennie, hogy szabadult személyt foglalkoztassanak - Jogszabályi háttér szükségeltetik a Munkaügyi Központok és a büntetés-végrehajtási intézetek kapcsolatára vonatkozóan	-A munka értékalapú lesz és nem csak az idő eltöltésére fog szolgálni - Enyhül az erkölcsi bizonyítvány miatti stigmatizáció -A munkaerő-piaci bekapcsolás rendszerezi a börtönből szabadult személy napjait és biztos anyagi forrást nyújt számára. Az anyagi biztonság maga után vonja az esetleges lakáskérdés megoldását is
Családi, baráti kapcsolatok diszfunkciói	- Minél jobban be kell vonni a családot a reintegrációba (például közös foglalkozások tartása). - Hangsúlyosabbá kell tenni az egyéni esetkezelést	-A szabadulás nem csak az elítéltnak krízis, hanem a visszafogadó családnak is, így előnyös, ha az elítélt családtagja a reintegrációs programokban részt vesz

A helyi közösség tagjai bizalmatlanok a szabadulttal szemben	- Be kell vonni a helyi közösséget is a reintegrációba. Jó példa: Családi Döntéshozó Csoport Konferencia -Az önkormányzatok esélyegyenlőségi terveikben térjenek ki a szabadultak közösségbe történő beilleszkedésének támogatására.	-A helyi közösség segítőkészségét megismeri a szabadult, és vállalatokat tehet. - A megbélyegzettség érzése enyhülhet.
Kulturális diszfunkciók	- Tudás alapú nevelés kiemelt szerepe, oktatás, képzés keretein belül. Több csoportfoglalkozást kell tartani az elítéltek számára. Ebbe a munkába bevonható a szociális munkás	- Kisebbségi esély van az erőteljes szubkultúra kialakulására
Negatív társadalom szemlélet	-Fontos a probléma megfelelő kommunikálása, ezért hangsúlyos a média közvetítő szerepe. A problémát meg kell ismertetni a társadalom tagjaival és nyomtatékosítani kell azt a tényt, hogy a ma elítélte a holnap szabadultja lesz.	-A társadalom érdeke, hogy a szabadult ne a bűnözést folytassa, hanem integrálódni tudjon.

Állami szerepvállalás	- Megállapodásokat kell kötnie a munkáltatókkal. - További operatív programok szükségesek. Aktívabb kapcsolati háló szükséges az Igazságügyi Szolgálatokkal. - Javasolt a szabadulást követően adható pénzösszeg újbóli bevezetése	- Az eredményesebb reintegrációt segíti elő az állam erőteljesebb bekapcsolódása.
Bűnelkövetés	- Folyamatosan nő a börtönnépesség. - Fontos mikro (pl. Cserdi) és makro (pl. Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia) szinten bűnmegelőzési stratégiák kidolgozása.	- Bűncselekmények számának visszaszorulása.

/ Saját szerkesztés/

VII. Összegzés

A család, a kortárs csoportok, valamint az oktatás azok a legfőképp befolyásoló tényezők, amelyek kialakítják az egyén magatartási formáit. A hibás szocializáció okát a gyermekkorban, azon belül is leggyakrabban a családi mikromillióban kereshetjük. A megrekedt szocializációs folyamat következménye a kriminális személyiségfejlődés, amit a bűnelkövető életforma követhet. Ezt követően a büntetés-végrehajtási intézetre a korrekció, az egyén reszocializációja vár. A büntetés kiszabásánál megfogalmazott célban az a szándék húzódik meg, hogy az elkövetőt, illetve a társadalom tagjait érzelmeiken keresztül megragadva visszatartsa a bűnismétléstől. Azt viszont, hogy ezt a célt milyen eszközökkel lehet a XXI. században megvalósítani, kétség kívül az egyik legnehezebben megválaszolható kérdése a büntetés-végrehajtásnak. Lehetséges megoldási javaslatokat fogalmaztam meg, kutatásom során igyekeztem több csoport és személy szemszögét megismerni. A szakemberek egyetértettek velem, hogy a börtönviselt emberek munkaerő-piaci bekapcsolása a mai társadalomnak még problémát jelent. Ezt az elítéltekkel, szabadultakkal történő beszélgetés is nyomatékossította. Ma a munkanélküliség nem csak gazdasági, hanem komoly társadalmi problémát is jelent, és ebben a helyzetben kell olyan speciális alanyi kört integrálni, akik a büntetett előélet hátrányától is szenvednek.

Záró gondolatként hangsúlyoznám, hogy a társadalomnak, az igazságszolgáltatásnak nagyobb hangsúlyt kell fektetniük a bűnelkövetők sorsának rendezésére, hogy a reszocializáció lényege valóban az legyen, hogy a bűnelkövető „megjavuljon”, és ne kövessen el újabb bűncselekményt.

A kutatás rám is nagy hatást gyakorolt. A „börtönviselt ember” kifejezés hallatán korábban mindig negatív gondolataim, előítéleteim voltak, viszont ma elmondhatom, hogy teljesen más a szemléletem a témával kapcsolatban. Beláttam, hogy nem kirekeszteni kell ezeket az embereket, hanem reintegrálni, amely nem csak az ő érdekük, hanem a sajátom is.

Felhasznált irodalom

- Angyal Pál: A patronage. Jogállam 1909. 7.sz.
- Baranya Megyei Kormányhivatal Igazságügyi Szolgálat Szakmai beszámoló Pécs, 2013
- Borbíró Andrea- Kerezsi Klára: A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Fresh Art Design Kft. 2009, IRM
- Borbíró Andrea- Kiss Anna- Velez Edit: A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Fresh Art Design Kft. 2009, IRM
- Carter, Robert –Wilkins, Leslie: Probation and Parole. 1970. John Wiley & Sons, Inc. New York, London, Sydney, Toronto
- Csáki Anikó – Ligeti György (szerk.): Minden másképp van. Társadalomismereti tankönyv. Új Mandátum Könyvkiadó, Bp.2003.
- Csáki Anikó – Mészáros Mercedes: Szociális munka a büntetés-végrehajtásban és az utógondozásban. In: Esély 2005/2. szám
- Csetneky László – Boros János: Börtönpszichológia. Rejtjel Kiadó, Bp. 2002.
- Csordás Dóra – Csordás Sándor: Az emberközpontú és közösségi irányultságú börtönrendszerek főbb jellemzői. Börtönügyi Szemle, 2007/1.
- Demetrovics Zsolt: Drog, család, személyiség. L'Harmattan Kiadó Bp. 2007
- Finkey Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle 1943.1.sz
- Fliegauf Gergely: Mennyiben változott a börtön társadalmi funkciója az elmúlt ötven év során? In: Börtönügyi Szemle, 2008/1. szám
- Gosztonyi Géza és Kóta Tünde: A 2008-as esztendő legsikeresebb esetei a pártfogásban és a pártfogói mediációban. Bp.Szociális Forrásközpont, 2008
- Gönczöl Katalin: Bűnözés és társadalmpolitika. Szociológiai Tanulmányok 29. köt. Akadémiai Kiadó, Bp.1987.
- Hatvani Erzsébet: A Pártfogó Felügyelői Szolgálat és a bűnelkövetők társadalmi reintegrációja. In: Börtönügyi Szemle, 2006/1. szám
- Herke- Hautzinger: Büntető eljárásjogi alapkérdések PTE ÁJK, AndAnn Pécs, 2013
- Kalmthout, Anton –Durnescu, Ioan: European Probation Service Systems. In: Kalmthout, Anton –Durnescu, Ioan(Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen2008.
- Kerezsi Klára: A hazai pártfogó szolgálatok átalakítása. Belügyi Szemle 2002. 2-3.sz.
- Kerezsi Klára: A pártfogás dilemmája: kontroll vagy segítő kapcsolat? Esély 1990. 5.sz
- Korinek László: Bűnözési elméletek. Duna Palota és Kiadó, Bp. 2006

Nagy Ferenc: Az utógondozás –pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi Minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985.

Mezey Barna: A nevelés és a javítás gondolatának megjelenése a börtönügy történetében. Börtönügyi Szemle, 2007/3.

Módos Tamás (2003) A reszocializáció módszertana BV Szakkönyvtár 2003/3

Pintér Tibor: A bűnözői magatartás kialakulásának lehetséges szocializációs, mentális okai. In: Börtönügyi Szemle, 2008/3. szám

Popper Péter: A kriminális személyiségzavar kialakulása Bp. Akadémia Kiadó 1970,

Solt Ágnes: Támogató és gyengítő faktorok a kriminális érintettség kialakulásában In: A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Fresh Art Design Kft.'09

Somlai Péter: Szocializáció. Corvina, Egyetemi könyvtár sorozat, Bp. 1997.

Simonyi Ágnes: Munkaszociológia BP, 1997 Széchenyi István Főiskola Kézirat

Szegál Boris: A szocializáció és reszocializáció a börtönben. Börtönügyi Szemle 2007/3

Tóth Erika: Elítélt és szabadult (Az utógondozói munka elméleti és gyakorlati kérdései). In: Börtönügyi Szemle, 2000/4. szám

Vermes Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok XIX. 1982.

Vókó György: Utógondozás. Belügyi Szemle 1996. 2.sz.

Kapcsolódó rendelkezések, jogszabályi háttér

Csemegi kódex

1975.évi 20. tvr. A szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozásáról

1978.évi IV. törvény Büntető Törvénykönyv

2012. évi C. törvény Büntető Törvénykönyv

1979.évi 11. tvr. A Büntetések és Intézkedések Végrehajtásáról

1.105/1954. /XII.17./ sz. Minisztertanácsi határozat

7/1979. (VI.29) IM rendelet Utógondozás részletes szabályai

1183/2002. (X.31.) Kormányhatározat

2003.évi XIV. törvény A pártfogókra vonatkozó egyes törvények módosításáról

8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről

Európai Börtönszabályok

Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013-2023), 2013.

Internetes hivatkozások

www.bvop.hu

www.jogitanacsok.com

www.kih.gov.hu

www.mklu.hu

www.valtosav.hu

MELLÉKLETEK

Interjú 1.- (Sz. I.) 33 éves szabadult

1.Milyen bűncselekmény miatt ítélték el? Hány évig voltál börtönben?

Lőfegyverrel való visszaélés, orgazdaság.1,5 évig.

2.Milyen iskolai végzettséggel rendelkezel?

8 általános, nem volt lehetőségem tovább tanulni, dolgozni kellett.

3.A börtön évek előtt dolgoztál?

Igen, főként mezőgazdaságban.

4.Milyen az élet a börtön után?

Nehéz visszazokni a hétköznapiakba, máshogy beszélsz (börtönszlenget használsz, nem érti a környezetet), furcsa minden, újra szembesülsz az árakkal, pénzhasználattal.

5.Jelenleg van munkád? Ha igen, akkor mennyi idő után sikerült munkát találnod?

Másfél éve szabadultam, azóta alkalmi munkából élek.

6.Szabadulásod után volt, aki segített az újrakezdésben?

Az újrakezdés nem értelmezhető, inkább visszailleszkedés. Igen, a barátnőm segített és a családom.

7.A büntetés-végrehajtási intézetben részt vettél bármilyen képzésben vagy tanfolyamon? Nem.

8. Tervezel részt venni bármilyen képzésben vagy tanfolyamon?

Igen, C kategóriás jogosítványt szeretnék.

9.A börtönben dolgoztál, ha igen, akkor mit?

Tehenészetben felhajtóként, fejőként több mint egy évet.

10. Hogyan értékeled a börtönben végzett munkát?

Hasznosnak értékelem, mert úgy éreztem magam, mint a civil életben. Az idő is gyorsabban telt és az őrök, valamint a munkáltatók is normálisabban álltak az emberhez.

11. Szerinted mit gondolnak a munkaadók illetve az emberek a szabadultakról?

Az, hogy az emberek mit gondolnak, függ az elkövetett bűncselekmény fajtájától, de mindenképp van egy alapvető elutasítás. Viszont ha az ember nyíltan beszél a börtönben töltött időről az emberek is nyitottabbá válnak.

12. Mennyiben érzed hátránynak a büntetett előéletet?

A munkába állást megnehezíti, de nyilván nem lehet önálló tényezőként vizsgálni, sokat számít az iskolai végzettség, a munkatapasztalat és a lakókörnyezet. Bár hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem történt meg velem is, hogy a priusz miatt utasítottak el.

13. Milyen terveid vannak a jövőre vonatkozóan a társadalomba történő visszailleszkedés tekintetében?

Kiegyensúlyozott, békés családi életet szeretnék élni. Később családot alapítani, ha lesz biztos anyagi hátterem.

Interjú 2.- (K.K) 24 éves szabadult

1. Milyen bűncselekmény miatt ítélték el? Hány évig voltál börtönben?

Rablás. 2 évig ültem.

2. Milyen iskolai végzettséggel rendelkezel?

8 általános, a szakmunkásból 2 év után kicsaptak, mert sokat lógtam

3. A börtön évek előtt dolgoztál?

Igen, építőiparban segédmunkásként

4. Milyen az élet a börtön után?

Nehéz, főleg, hogy anyámék szégyellnek, barátnőm nincs..

5. Jelenleg van munkád? Ha igen, akkor mennyi idő után sikerült munkát találnod?

Nincs, de remélem, hogy sikerül találnom melót, mert nem akarok anyámék nyakán maradni.

6. Szabadulásod után volt, aki segített az újrakezdésben?

Segítség? Hát nem igazán.. A pártfogómban bízom, hogy tud valamilyen segítyt intézni.

7.A te értelmezésedben mit jelent egyáltalán az, hogy újrakezdés?

Pénz, munka, lakás. Szeretnék családot.

8.A büntetés-végrehajtási intézetben részt vettél bármilyen képzésben vagy tanfolyamon?

Nem.

9.Ha igen, ezeket tudtad kamatoztatni a kinti életben? -

10. Tervezel részt venni bármilyen képzésben vagy tanfolyamon?

Igen, meg kéne tanulni németül és kimenni Külföldre.

11.A börtönben dolgoztál, ha igen, akkor mit?

Konyhán voltam

12. Hogyan értékeled a börtönben végzett munkát?

Elment az idő..

13.Szerinted mit gondolnak a munkaadók illetve az emberek a szabadultakról?

*Elítélnék, a faluban mindenki tudja, hogy mit követtem el, ha meglátnak, elfordítják a fejüket.
Munkaadók??Tisztában vagyok vele, hogy priusszal normális munkám nem lesz..*

14.Mennyiben érzed hátránynak a büntetett előéletet?

*Érzem.. Egy darabig biztos nem lesz normális munkám, ha csak Isteni csoda nem történik.
Dolgozni akarok, fiatal vagyok még, nem akarok visszakerülni.*

15.Milyen terveid vannak a jövőre vonatkozóan a társadalomba történő visszailleszkedés tekintetében?

Munka, munka, munka, aztán továbbgondolkodom..

Interjú 3.- (B. J.) 27 éves szabadult

1.Milyen bűncselekmény miatt ítélték el? Hány évig voltál börtönben?

Rablás meg még sok mindent csináltam.. 2,5 évig.

2.Milyen iskolai végzettséggel rendelkezel?

8 általános, meg elkezdtem a szakiskolát, de ott hagytam

3.A börtön évek előtt dolgoztál?

Nem, bejelentettem nem volt, alkalmi munkából éltem.

4.Milyen az élet a börtön után?

Sokkal jobb kint.

5.Jelenleg van munkád? Ha igen, akkor mennyi idő után sikerült munkát találnod?

1 éve szabadultam, azóta alkalmi munkából élek, eljárók kőműves mellé, kerti munkákat vállalom.. dolgoznék, de nincs semmi.

6.Szabadulásod után volt, aki segített az újrakezdésben?

Újrakezdés? Ebben az országban? Majd külföldön..

7.A büntetés-végrehajtási intézetben részt vettél bármilyen képzésben vagy tanfolyamon? Nem.

8. Tervezel részt venni bármilyen képzésben vagy tanfolyamon?

Igen, meg akarok tanulni németül, de egyelőre még nincs pénzem, hogy elmenjek képzésre.

9.A börtönben dolgoztál, ha igen, akkor mit?

Konyhán voltam.

10. Hogyan értékeled a börtönben végzett munkát?

Szerettem. Igazából ment az idő, gyorsabban teltek a napok, aztán ennyi. Még jó, hogy ez is volt.

11. Szerinted mit gondolnak a munkaadók illetve az emberek a szabadultakról?

Lenéznek az emberek, egy olyan helyen lakom ahol mindenki tudja, hogy sitten voltam. Magyarországon munkát nem fogok kapni, ez biztos..

12.Mennyiben érzed hátránynak a büntetett előéletet?

Sittes vagyok, ezen nincs mit szépíteni.

13.Milyen terveid vannak a jövőre vonatkozóan a társadalomba történő visszailleszkedés tekintetében?

Ki akarok menni külföldre dolgozni, aztán rendezni az életem. Haza se jövök, ha sikerül.

Interjú pártfogó felügyelővel

Az interjút célirányosan olyan pártfogó felügyelővel készítettem, aki börtönpártfogással is foglalkozik. A börtönpártfogás és az utógondozás témakörében kérdeztem.

1.Mióta dolgozol börtönpártfogóként?

Két éve dolgozom az Igazságügyi Szolgálat Pártfogó Felügyeleténél. Azóta járok rendszeresen a bv-be. Én a börtönben végzett munkát nem börtönpártfogásnak, hanem gondozásnak hívom, tehát a börtönben az elítélt tekintetében gondozásról beszélünk, ha pedig szabadul és igényeli, akkor utógondozásról. Az utógondozás a szabadult akaratától függ.

2.Mit jelent a gondozás, miben nyilvánul meg?

Egyéni és csoportfoglalkozásokat tartunk. Kiemelném a Családi Döntéshozó Csoport Konferencia modellt. A szabadulás előtt 6 hónappal az elítéltnak felkészítést tartunk. A CSDCS az egyik felkészítést segítő alternatíva, nem csak az elítéltet készítjük fel, hanem a családot is bevonjuk a folyamatba. Ügyintézésben, iratok beszerzésében segítünk, amennyire kompetenciánk engedi.

3.Mi a menete a Családi Döntéshozó Csoportnak? Azért emelted ki, mert egy jó gyakorlatnak számít a modell?

Igen, teljesen. 2013-ban 3 esetben szerveztünk CSDCS-t. A csoport sajátossága, hogy a börtönpszichológus és a pártfogó felügyelő, aki az esethozó, kettős csoportvezetés keretében a szabaduló támogató környezetének tagjait hívja meg a konferenciára. A konferencia előtt több hónapos felkészítés, szervezés zajlik.

4.Tehát, többlépcsős folyamatról van szó? Kik a szereplői?

Igen, többlépcsős folyamat. A módszer lényege a leendő szabaduló és annak családja és az általuk megnevezett támogatók számára az együttes problémafeltárás és megoldási alternatívák keresése. A támogatói körbe tartoznak azok a személyek, akik kapcsolatban állnak az elítélttel és családjával, példaképp emliteném az elítélt lakhelye szerinti jegyzőt, vagy a rendőrség tagjait. Segítő szakemberek szintén részesei lehetnek a megbeszélésnek.

5.Volt olyan konferencia, amely sikerrel zárult?

Az említett 3 esetből 1 esetben tudtuk a végső konferenciáig vinni a folyamatot. B. V. szabadult ügyében Veszprém megyében, Gics településen tartottunk konferenciát, mely sikeres volt és szakmailag is sok tanulsággal szolgált.

6.Mit jelent az utógondozás, miben tudsz segítséget nyújtani te, mint pártfogó?

Az utógondozás egy lehetőség, amellyel a szabadult élhet. Én anyagi támogatást nem tudok nyújtani nekik, amire ilyenkor általában a legnagyobb szükség lenne, de az iratok beszerzésében, családdal történő kapcsolat felvételben tudok segíteni. Nagy probléma a lakhatás illetve a gyors munkába állás kérdése is. Próbálunk segíteni, de mi lakást vagy munkát nem tudunk adni nekik, emellett kevesen vagyunk.

7.Ha a szabadult dolgozni akar, és ebben kéri a segítséged, milyen megoldási javaslatokat tudsz neki mondani?

Az illetékes Munkaügyi Központba küldöm, hogy regisztráltassa magát. Illetve, igazából a pártfogó személyiségétől is függ az, hogy miben és mennyire tud segíteni, tudok példát mondani arra, hogy az utógondozott és a pártfogó között olyan kapcsolat alakult ki, hogy a szabadultnak kapcsolati tőke alapján szinte azonnal munkát szerzett.

8.Mit gondolsz, egy szabadult tekintetében mennyire hátrány a büntetett előélet, priusz?

Megnehezíti a munkavállalást, főleg, hogy egyébként is magas a munkanélküliség. Egy megbélyegzett ember esetében pedig még nehezebb a munkát találni.

9.Mit gondolsz, mi lehetne a megoldás a börtönviselt személyek munkaerő-piaci integrálására?

Komplex kérdés. Fontos lenne a társadalmi szemléletváltás, mert vannak olyan szabadultak, akik valóban „új életet”, akarnak kezdeni és ehhez szorosan hozzákapcsolódik a munka, az anyagi biztonság. Ezen kívül a munkáltatót még inkább érdekelté kellene tenni az állam részéről is, hogy börtönviselt embert foglalkoztasson. Jól megtervezett kormányzati és helyi projektekre van szükség a probléma megoldására. Jó példa erre egy projekt, amely a „Tudás-érték- tapasztalat” (TÉT) integrációs program néven futott.

10. Jelenleg hány utógondozottal foglalkozol?

Tavalyi évben 33 utógondozási ügyben jártunk el pártfogó kollégáimmal. Nekem jelenleg 2 utógondozottam van.

Interjú felnőtt korúakkal foglalkozó nevelővel

1.Mióta dolgozik büntetés- végrehajtási nevelőként és miért választotta ezt a szakmát?

10 éve. Egyrészt szociálisan érzékeny személynek tartom magam, másrészt mindig olyan ember voltam, aki ha tud, segít a másikon.

2.Milyen megterheléssel jár a munkája?

Elsősorban pszihés megterhelésnek vagyunk kitéve. A mi munkánkban nagyon fontos, hogy tudjunk koncentrálni, máshogy kell kommunikálnunk az elítéltekkel, szükséges egyfajta empátia, kapcsolatteremtő képesség.

3.Mi a feladata egy nevelőnek?

A befogadástól kezdve nevelő, támogató és gondozó segítséget kell nyújtanunk. Különböző módszereket alkalmazunk, egyéni és csoportfoglalkozásokat tartunk, viszont egyre kevesebb időnk jut a foglalkozásokra, mivel a hivatalos teendő rengeteg.

4.Milyen nevelési módszereket alkalmaznak?

Lényegében általános pedagógiai módszerekkel dolgozunk a pártfogókkal együttműködve. De ne napi szinten történő foglalkozásokra gondolj, ahhoz kevesen vagyunk, szükséges lenne több nevelőre illetve hivatásos szociális munkásokra.

5.Melyek Ön szerint a legfontosabb reintegrációs eszközök a bv-n belül?

Fontos a személyi állomány magatartása az elítéltekkel szemben, a börtönben végzett munka, bár a pécsi bv nem letöltő hely. Van egy kis szakműhely, illetve konyhai munkára van lehetőség. Fontosnak ítélem a foglalkozásokat, a pártfogók munkáját, a börtönpszichológus munkáját. Intézetünkben van könyvtár, lehetőség van kulturálódni.

6.Miért látja a fontosnak a munkavégzést, mint reintegrációs eszközt?

Elfoglalják magukat az elítéltek. Bár a munka mellett az oktatást is ki kell emelni. Siker amúgy Ambrus Attila (Wiskey) története. Biztos ismered.

7. Volt olyan személy, akinek az életét a börtön falain kívül is figyelemmel követte?

Igen. Ma dolgozó ember és családapa.